

Daniel

Úvod

Přehled

Autor: Daniel

Záměr:

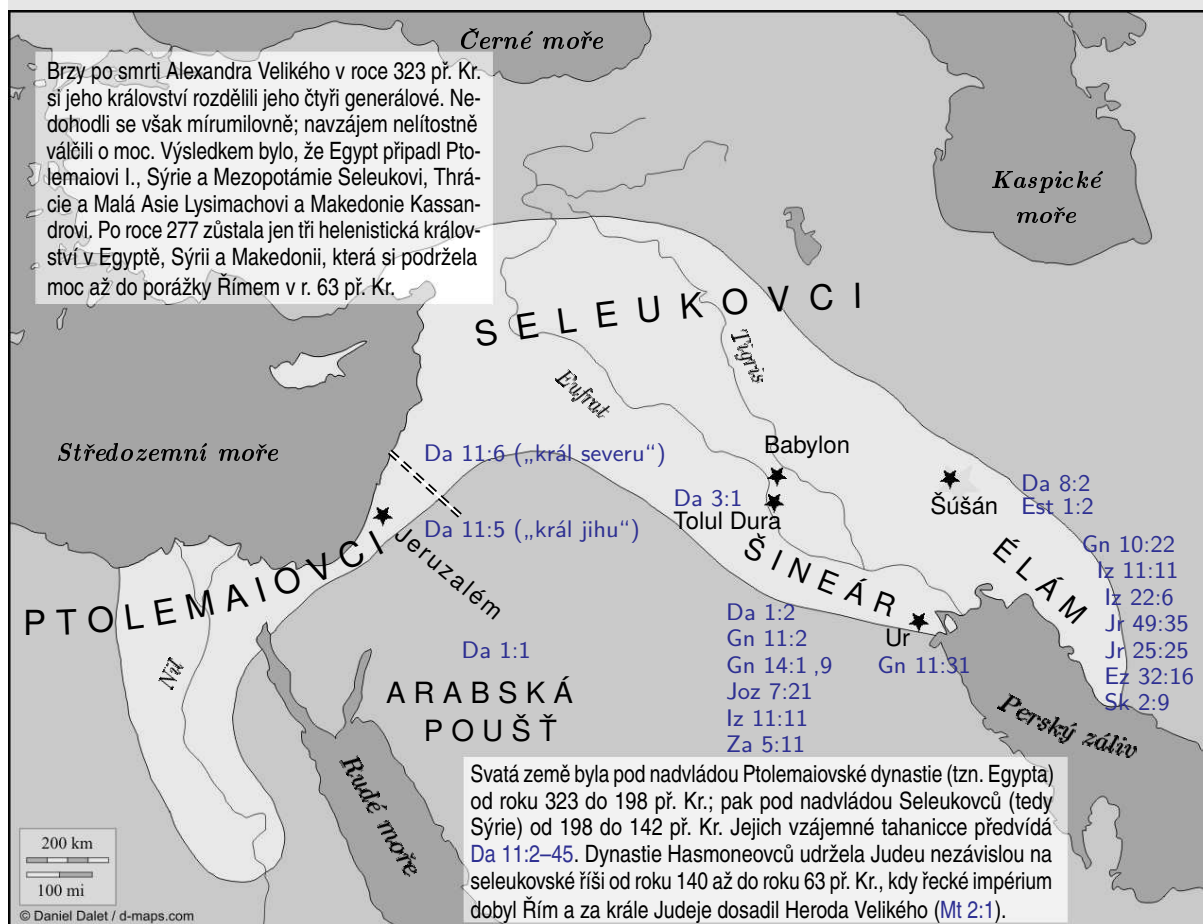
- Připravit babylonského krále Nevúchadneccara na přijetí špatných zpráv kapitoly 4. budováním důvěry ve spolehlivost a pravdivost Danielových proroctví a všemohoucnost jeho Boha v předchozích kapitolách.
- Ujistit Izraelity (zajatce i první navrátilce do Země), že Bůh panuje nad dějinami a že jeho prorok Daniel říká pravdu, když mluvil o prodloužené době útisku před závěrečnou fází Božího království.
- Připravit generace vzdálené budoucnosti na pronásledování, které je bude čekat v době Antiocha IV. Epifana.
- Připravit věřící v ještě vzdálenější budoucnosti na příchod Mesiáše v době čtvrtého království.

Datum: Krátce po 539 př. Kr.

Klíčové pravdy:

- Daniel a jeho přátelé byli i v exilu Bohu věrní.
- Danielovi lze věřit, že říká pravdu, protože svou víru nikdy nezkompromitoval ani pod nátlakem svých otrokářů.
- Bůh je absolutní vládce nad veškerou historií.
- Otroctví Izraele je prodlouženo do doby, než se v nadvládě nad ním nevystřídají celkem čtyři království (z nichž Babylón je první), protože Boží lid se neodvrátil od svých hříchů.
- Přestože Izrael čeká v budoucnosti ještě spousta utrpení, Boží Pomazaný, Kristus, jednou přijde a přinese spásu.

Říše Danielových vzdálených vizí

Autor

Autorství knihy Dánijél je mezi vykladači předmětem rozvleklých debat. Mnoho badatelů datuje vznik knihy mezi 170 a 165 př. Kr., do doby vlády Antiocha IV. Epifana, dávno poté, co žil prorok Daniel (tzv. „makabejské“ datování, srv. čl. *Kdo byl Dárjáveš Médský?* na str. 13). Toto datum je však v rozporu s knihou samotnou, která naznačuje, že Dánijél je její hlavní autor (9:2; 10:2) a že byla sepsána krátce po dobytí Babylóna Kórešem v roce 539 př. Kr. Kromě toho Kristus sám explicitně spojuje knihu s prorokem Dánijélem (Mt 24:15).

Doba a místo vzniku

Spor o datování knihy Dánijél zahrnuje tři základní problémy:

1. povahu proroctví,
2. údajné historické chyby v Danielovi a
3. jazykové rysy hebrejštiny a aramejštiny v knize.

Obecně vzato, izraelští proroci se primárně zabývali náboženskými a společenskými okolnostmi, které se týkaly jich samých a jejich vrstevníků. Když proroci předvíдали budoucnost, většinou se týkala blízkých událostí v dohlednu. Z toho důvodu jsou někteří interpreti toho názoru, že Dánijélova vize ohledně „krále Severu“ a „krále Jihu“ (11:2–12:3) je příliš podrobná na to, aby ji mohl sepsat Dánijél, který žil nějakých 200–300 let před událostmi, zachycenými v proroctví.

Tento postoj však popírá nadpřirozený charakter proroctví, podobně jako v případě příležitostných praktik jiných proroků (např. 1Kr 13:2; Iz 44:28). Přestože pasáž Da 11:2–12:3 je neobvyklá, určitě není nemožné, aby Dánijél takové detaily znal; ostatně právě jemu Bůh zjevoval tajnosti jako nikomu jinému (srv. např. 2:19–23).

Někteří zastánci pozdního datování argumentují historickými nepřesnostmi, které knize Dánijél přiřítají. Zpochybňují Belšazarův vztah k Nevúchadneccarovi (viz pozn. 5:2), stejně jako i identitu Dárjáveše Médského (viz pozn. 6:1).

Navíc identifikují čtyři království, předpovězená Danielem (kap. 2; 7), jako Babylón, Médeu, Persii a Řecko (včetně Seleucidů a Ptolemájů). Tato identifikace je však problematická, protože pro nezávislé Médské království v intervalu mezi královstvími Babylónským a Perským neexistuje historický důkaz. Perský král Kóreš (550–530 př. Kr.) dobyl Médeu roku 549 př. Kr. a Babylón 539 př. Kr. (viz poznámky 5:1 a 5:31).

Advokáti raného datování knihy chápou sekvenci čtyř království jako předpověď Babylóna, Médo-Persie, Řecka a Říma. Tento pohled podporuje narážka na „Médy a Peršany“ v 5:28, která prokazuje, že autor považoval oba národy za součásti jednoho království.

Podporovatelé pozdního data namítají, že se v textu vyskytuje několik termínů vypůjčených z řečtiny k označení hudebních nástrojů (viz pozn. 3:5), podobně jako i pozdně hebrejské a aramejské výrazy (viz pozn. 2:4). Žádný z těchto argumentů však není přesvědčivý. Existuje nepřeborné množství důkazů o kontaktech mezi Řeky a národy Blízkého Východu před dobou Alexandra Velikého. Ty zcela postačují k vysvětlení existence minimálního počtu slov převzatých z řečtiny před Alexandrovým dobytím. Původní názvy hudebních nástrojů běžně provázejí své nositele bez odpovídajícího ekvivalentu v lokálním jazyce; srovnajme dnešní českou nepřekládanou terminologii, spojenou s hudebními nástroji: „gibsonka“, „jumbo“, „stratocaster“, „telecaster“, „Les Paul“, „stage piano“, „hohnerka“, „humbucker“, „single-coil“ apod. Naopak: Zastánci makabejského datování mají problém, jak vysvětlit absolutní absenci výrazů, přejatých z řečtiny, mimo hudební terminologii. Kdyby kniha vznikla až za řecké vlády, obchodní, vojenská, politická, administrativní apod. terminologie by se hemžila řeckými pojmy. Nic takového však v knize není.

Aramejštiny a hebrejštiny knihy Daniel může být datována kdekoli mezi pozdním šestým a raným druhým stoletím př. Kr. Jinými slovy, lingvistické důkazy nepřikládají příliš váhy žádnému z hledisek: ani pozdnímu, ani ranému datování.

Argument pro datum ve druhém století př. Kr. je v rozporu s biblickým tvrzením ohledně data a autorství knihy Dánijél a pozdní datování neprokazuje dostatečně přesvědčivě. Datum krátce po 539 př. Kr. (viz 1:21) nejlépe odpovídá povaze proroctví, historickým datům i jazykové stránce textu.

Záměr a zvláštnosti

Daniel obsahuje dva různé druhy materiálu. V prvních šesti kapitolách je šest historických vyprávění; ve druhé polovině (kapitoly 7–12) jsou čtyři vize, téměř exkluzivně prediktivní. Mezi šesti příběhy první poloviny vyčnívá kapitola 2, protože také obsahuje předpověď.

Zkoumání obsahu historických vyprávění ukazuje, že jsou to nezávislé celky, poskládané k sobě s určitým záměrem. Vyprávění nenabízí ani historii Izraele pod babylónskou či perskou nadvládou, ani životopisné záznamy Dánijjéla a jeho přátel. Má dva hlavní důrazy.

Na jednu stranu příběhy ukazují, jak Boží absolutní svrchovanost zasahuje do záležitostí všech národů (2:47; 3:17–18; 4:28–37; 5:18–31 6:25–28). Jeruzalém byl v troskách, Boží lid v zajetí a bezbožní vládcové se zdáli triumfovat, avšak Bůh zůstává svrchovaný. Podle své neochvějné vůle vstupuje mezi království tohoto světa, aby založil univerzální království, jemuž nikdy nebude konce.

Tyto příběhy zachycují Dánijjéla a jeho přátele coby prominentní osoby v zemi svých otrokářů, ne však proto, že by zkompromitovali svou věrnost Bohu, ale naopak proto, že Boží požehnání je vyvyšilo. To je ústřední motiv, protože dodává na důvěryhodnosti Danielovým proroctvím, zejména těm, která hovoří o prodlouženém utrpení Izraele.

Vize kapitol 7–12 obsahují predikce budoucích časů, během nichž pravdivost vyprávění nabude pro Boží lid na významu. Ačkoliv Izraelité pod nadvládou Babylóňanů i Peršanů trpěli, nepostihl je žádný rozšířený a systematický útok na jejich víru. Ten nastal až s Antiochem IV. Epifanem, panovníkem nad Seleukovským impériem mezi roky 175–164 př. Kr, který usiloval vymazat náboženství Židů a přinutit je přizpůsobit se řeckým náboženským praktikám. Mnoho Židů ho poslechlo, ale jiní se vzepřeli a trpěli protivenstvím.

Jedním z hlavních důvodů pro sepsání knihy Daniel je připravit Boží lid na dobu Antiocha IV. Epifana a povzbudit k vytrvalosti ty, kteří budou žít v nadcházejících časech pronásledování.

Knihy také vzhlíží až za dobu Antiocha IV. Epifana ke Kristově příchodu, který jednou zničí všechna lidská impéria a nastolí své věčné království spravedlnosti a pokoje. Všechny tyto události mají Danielova proroctví na zřeteli. Knihy sloužila jako mocné povzbuzení pro Boží lid, trpící útlakem, a dodnes je pronásledovaným věřícím podnětnou inspirací.

Kristus v Dánijjélově

Dánijjélova zaměřenost na obnovení Izraele po skončení vyhnanství obrací pozornost k Ježíšovi docela přímočaře. Podobně jako i někteří jiní proroci Dánijjél předpovídal Božím lidu slavnou budoucnost, jejíž naplnění Nový Zákon spojuje s prvním a druhým příchodem Kristovým, stejně jako s celými dějinami církve.

Detaily naplnění Danielových vizí sice obklopuje řada kontroverzí, avšak základní struktura Dánijjélových vizí nenechává nikoho na pochybách, že naplněním prorokových nadějí je Kristus. Nejzřetelněji je to vidět na způsobu, jakým se Ježíš označuje za „Syna člověka“ (např. Mt 9:6; Mt 10:23; Mt 12:8). Dánijjél používal tento pojem ve významu Bohem vyvýšeného davidovského krále, reprezentujícího Boha na zemi. Ježíš, Mesiáš, je ultimátním davidovským Králem; jenom on naplňuje predikce o Synu člověka v Dánijjélových vizích (viz poznámky 7:13 a 7:14; viz teologický článek [Království Boží Mt 4](#)).

Kromě toho se Dánijjél v 9. kapitole dozvěděl, že Jeremjášova predikce 70 let vyhnanství bude prodloužena na „sedmdesát týdnů“ let (9:24), tedy asi 490 let. Tato předpověď dochází počátku svého naplnění v Kristově prvním příchodu. Prodleva koresponduje se sérií čtyř cizích impérií, která budou Boží lid utlačovat (2:1–49) a se skálou, která se stala „horou velikou a naplnila celou zemi“ (2:35) a kterou Dánijjél označuje jako „království, jež nebude zničeno“ (2:44). To je království Kristovo, které bylo inaugurováno jeho prvním příchodem, dodnes pokračuje a roste, a svého dovršení dosáhne při Kristově slavném návratu (viz teologické články [Království Boží u Mt 4](#) a [Plán věků u Žd 7](#)).

Dánijjél předvídal i jiné, ještě konkrétnější události, které v Novém Zákoně znovu vstoupily do popředí. Např. Ježíš se odvolává na Dánijjélovu predikci o „otřesné ohavnosti“ (viz pozn. 9:17; 11:31; 12:11), která původně ukazovala na zneuctění chrámu řeckým Antiochem IV. Epifanem (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) coby předobraz zničení chrámu římským generálem Titem v roce 70 po Kr. (viz poznámky k Mt 24:15 a Mk 13:14).

Většina křesťanů spojuje tuto typologii s Antikristem, jehož duch již ve světě působí (viz pozn. 1Jn 2:18) a zjeví se v plnosti, zřejmě jako konkrétní osoba, v blízkosti Kristova návratu (viz pozn. 2Te 2:3).

*Lidé nikdy nepáchají zlo tak důsledně
a vášnivě, jako když to dělají
z náboženského přesvědčení.*
Blaise Pascal

Osnova

- I. Vyprávění (1:1–6:28)
- A. Věrnost Daniela a jeho přátel (1:1–21)
 - B. Nevúchadneccarův první sen (2:1–49)
 - C. Vysvobození z ohnivě pece (3:1–30)
 - D. Nevúchadneccarův druhý sen (4:1–37)
 - E. Soud nad Bělšaccarem (5:1–31)
 - F. Vysvobození ze lví jámy (6:1–28)

Příběhy Daniela a jeho přátel ilustrují jednak jejich věrnost Bohu, jednak jeho nadřazenost nade všemi národy.

- II. Vize (7:1–12:13)
- A. Vize čtyř zvířat (7:1–28)
 - B. Vize berana a kozla (8:1–27).
 - C. Vize sedmdesáti týdnů (9:1–27)
 - D. Vize budoucnosti Božího lidu (10:1–12:13)
 1. Andělovo poselství k Danielovi (10:1–11:1)
 2. Od Daniela po Antiocha IV. Epifana (11:21–12:3)
 3. Závěrečné sdělení Danielovi (12:4–13)

Danielovy vize o budoucnosti Božího lidu, nahlížejí až do časů dlouho po skončení vyhnanství. Bůh Danielovi zjevil, že čtyři velká království budou ovládat a pronásledovat Izrael. V době čtvrtého z nich Bůh nastolí své království, jemuž nebude konce.

Daniel a jeho druhové

1

V třetím roce kralování Jehójákíma, krále Júdova, přibyl k Jerúsalému Nevúchadneccar, král Bávelu, a zahájil proti němu obléhání² a Pán vydal v jeho ruku Jehójákíma, krále Júdova, a z části zařízení Božího domu, jež dopravil v zem Síneáru, v dům svých bohů, ano, dopravil ta zařízení v dům pokladu svých bohů.

³A král přikázal Ašpenazovi, představenému svých komorníků, přivést ze synů Izráelových a ze semene království a z velmožů⁴ mladíky, na nichž by nebylo žádné chyby a sličné vzezřením a zběhlé ve všemožné moudrosti a bohaté věděním a chápající vědomosti, a při nichž by byla způsobilost stát v paláci krále, a naučit

1:1–6:28 Vyprávění. První část knihy vyzdvihuje jednak Boží absolutní svrchovanost nad královstvími tohoto světa, jednak upřímnou odevzdanou věrnost Bohu, kterou Daniel a jeho přátelé projevovali. Daniel chtěl svým čtenářům vstřípit přesvědčení, že přestože Boží lid někdy trpívá pronásledování, králové a království povstávají a hrouťí se podle Božích záměrů. Daniel také učí, že Bůh se hojně odmění těm, kdo jemu, Danielovi, věnují pozornost coby Božímu mluvčímu. Tento materiál je rozdělen do šesti navzájem nezávislých vyprávění, každé v jedné kapitole a každé obsahující nějaký zázrak: Uchování rituální čistoty Danielem a jeho přáteli (1:1–21); Nevúchadneccarův sen (2:1–49); záchrana z ohnivě pece (3:1–30); Nevúchadneccarův druhý sen (4:1–37); soud nad Bělšaccarem (5:1–31) a záchrana Daniela ze lví jámy (6:1–28).

1:1–21 Uchování rituální čistoty. Prorok uvozuje kontext své knihy vyprávěním osobní historie (své i svých přátel) zajetí, vzdělání, věrnosti Bohu a služby králi Nevúchadneccarovi.

1:1 Jehójákíma. Tj. 605 př.Kr.; téhož roku, kdy Nevúchadneccar porazil asyrsko-egyptskou koalici v bitvě u Karchemiše (Jr 46:2) a zahájil tak mezinárodní vzestup Babylónu k moci. Po bitvě u Karchemiše Nevúchadneccar zaútočil na Jehójákíma (2Kr 24:1–2; 2Pa 36:5–7) a zajal Daniela a jeho přátele. To byla první ze tří Nevúchadneccarových invazí do Judska. Druhá nastala roku 597 př.Kr. (2Kr 24:10–14) a třetí 587 př.Kr. (2Kr 25:1–24). Zdánlivou diskrepanci mezi Da 1:1 a Jr 25:1 a Jr 46:2 (kde Jeremjá umísťuje Nevúchadneccarův útok na Jehójákíma do Jehójákíмова čtvrtého roku místo třetího) lze objas-

nit rozdílem mezi babylónským a židovským systémem chronologie. V babylónském systému, který používá Daniel, byl první rok vlády panovníka považován za „korunovační rok“ a vláda samotná se počítala až od prvního dne měsíce Nisan následujícího roku.

Nevúchadneccar, král Bávelu. Nevúchadneccar přivedl Babylónany k vítězství u Karchemiše v roce 605 př.Kr. coby korunní princ a velitel armády. Krátce po tomto vítězství se ujal babylónského trůnu po smrti svého otce Nabopolasara (626–605 př.Kr.). Nevúchadneccarova vláda (605–562 př.Kr.) tvoří většinu historického pozadí biblických knih Jeremjá, Ezekiél a Dánijél.

1:2 Pán vydal. Porážka Izraele Babylónem není vysvětlitelná jen pouhou vojenskou a politickou analýzou oné doby. Bůh vždy jednal svrchovaně v záležitostech národů. Babylónany použil jako nástroj potrestání svého vlastního lidu za porušení smluvních závazků (2Kr 17:15; 2Kr 17:18–20; 2Kr 21:12–15; 2Kr 24:3–4).

Zařízení. Odkaz na nádoby z vypleněného chrámu, nikoliv zajatců. Deportace proběhly ve třech vlnách: První roku 605 př.Kr., kdy mezi odvečenými byl i Daniel; druhá roku 597 př.Kr., zahrnovala i Ezechiela. Třetí deportace, při které Babylónané zničili Jeruzalém a chrám, nastala roku 586 př.Kr.

V dům svých bohů. Hlavní božstvo babylónského panteonu byl Marduk (srv. Jr 50:2).

1:3 Ze semene království. Dánijél a jeho přátelé patří mezi potomky Davidovy královské linie (v. 6), které Nevúchadneccar odvedl při první deportaci roku 605 př.Kr. (srv. pozn. 2).

*Druhořadých věcí nedosáhneme tím, že je prohlásíme za prvořadě.
Druhořadých věcí dosáhneme pouze tehdy, budou-li na prvním
místě věci první.
C. S. Lewis*

je písmu a jazyku Kasdím. ⁵A král pro ně určil z králova pokrmu a z vína, jež on pil, dávku dne v její den k jejich výživě po tři léta, aby po uplynutí jich mohli stanout před tváří krále. ⁶I dostali se mezi ně ze synů Júdových Dánijjél, Chananjá, Míšáél a Azarjá, ⁷a vedoucí komorníků jim přisoudil jména: Dánijjélovi přisoudil jméno Běltesaccar a Chananjovi Šadrach a Míšáélovi Mésach a Azarjovi Avéd-negó.

⁸Ale Dánijjél si položil na srdce, že se nebude poskvrňovat pokrmem královým a vínem, jež on pil, a jal se vyprošovat si od vedoucího komorníků, aby se nemusel poskvrňovat. ⁹Bůh pak byl uvedl Dánijjéla před tváří vedoucího komorníků k laskavosti a k slitování; ¹⁰vedoucí komorníků tedy Dánijjélovi řekl: Já se bojím svého pána, krále, jenž určil vaše jídlo a váš nápoj, vždyť nač by měl vidět vaše tváře přepadlejší než tváře mladíků, kteří jsou jako vy? I uvalili byste na mou hlavu vinu vůči králi.

¹¹Dánijjél tedy řekl k Melcarovi, jehož vedoucí komorníků určil nad Dánijjélem, Chananjou, Míšáélem a Azarjou: ¹²Podrob, prosím, své nevolníky zkoušce na deset dní, takže necht' nám dávají trochu luštěnin, ať jíme, a vodu, ať pijeme; ¹³pak se naše vzezření budou moci ukázat před tvou tváří, i vzezření mladíků, kteří budou jíst pokrm krále, i nalož se svými nevolníky podle toho, co budeš vidět. ¹⁴I vyhověl jim stran této věci a na deset dní je zkoušce podrobil

¹⁵a po uplynutí deseti dní se ukázalo, že jejich vzezření byla lepší a masem plnější než všech mladíků, již jedli pokrm krále; ¹⁶Melcar se tedy jal odnášet jejich pokrm a víno, jejich nápoj, a dávat jim luštěniny. ¹⁷A tito čtyři mladíci – Bůh jim dal vědomosti a rozhled stran všemožného písma a moudrosti, a Dánijjél byl znalcem stran všemožného vidění a snů;

¹⁸a v čas po uplynutí dní, když král přikázal přivést je, tu je vedoucí komorníků před tvář Nevúchadnecarovu přivedl, ¹⁹a když je král oslovil, nebyl mezi nimi všemi shledán nikdo jako Dánijjél, Chananjá, Míšáél a Azarjá, i stanuli před tváří krále, ²⁰a v kterékoli věci moudrosti a chápavosti, již král od nich vyžadoval, je shledal o deset pídí nade všemi písaři a zaříkávači, kteří byli ve všem jeho království.

²¹A Dánijjél zůstal až po první rok krále Kóřeše.

1:4 Písmu a jazyku Kasdím. Babylónská literatura byla psána komplikovaným sumérským a akkadským slabičným klínovým písmem primárně na hliněných tabulkách. Těchto dochovaných tabulek existují tisíce. Studium této literatury seznámilo Daniela a jeho přátele s polyteistickým světonázorem Babylóňanů, plného kouzlení, čarodějnictví a astrologie. Mluvený jazyk pro běžné použití byla nicméně aramejšтина (srv. 2:4), psaná snadno osvojitelným abecedním systémem.

1:5 Z králova pokrmu. Později se Jehójakímovi dostalo stejného zaopatření (2Kr 25:27–30).

1:6 Dánijjél, Chananjá, Míšáél a Azarjá. Charakteristická hebrejská jména. Dvě z nich obsahují prvek EL, znamenající „Bůh“, a dvě JAH, což je zkratka osobního Božího jména, které překládáme jako „Hospodin“. Dánijjél znamená „Můj soudce je Bůh“, Chananjá „Hospodin je milostivý“, Míšáél „Kdo je jako Bůh?“ a Azarjá „Hospodin mi pomáhá“.

1:7 Běltesaccar ... Šadrach ... Mésach ... i Avéd-negó. Přesný význam těchto jmen je předmětem diskusí. Převažují tyto názory: Běltesaccar: *Bel* [jiné jméno pro Marduka, hlavního boha babylónského panteonu] *chraň jeho život* nebo *Paní, ochraňuj krále*; Šadrach: *Velice se bojím (Boha)* nebo *Přikázání Aku* [sumérského měsíčního boha]; Mésach: *Jsem bezvýznamný* nebo *Kdo je to, co Aku?*; Avéd-negó: *Služebník zářícího*.

1:8 Se nebude poskvrňovat. Důvod, pro který byl Daniel přesvědčen, že by ho králův pokrm poskvrnil, není uveden. Pravděpodobně jídlo znamenalo porušení dietních předpisů Mojžišova zákona (Lv 11:1–47), zakazujících konzumaci vepřového nebo masa nezraveného krve (Lv 17:10–14). Také mohlo zahrnovat pokrm, obětované babylónský modlám.

1:9 Před tváří vedoucího komorníků k laskavosti a k slitování.

Danielův osud v mnohém připomíná Josefův příběh (Gn 39–41).

1:12 Deset. Často se symbolickým významem dokonalosti nebo plného počtu. !!! DOPSAT !!! Abrahamova přímliuva za Sodomu, poznámka nebo článek.

1:14 Vyhověl. Daniel neslibil, že se v případě zchátralejšího zevnějšku přizpůsobí a poslechnou nařízení v rozporu s Božím Zákonem. Je možné (a ve světle dalších kapitol i docela pravděpodobné), že už tehdy byli rozhodnuti neposlechnout bezbožného vladaře a raději zemřít, než zkompromitovat víru.

1:15 Jejich vzezření byla lepší. Bůh Danielovi a jeho přátelům požehnal pro jejich věrnost Božímu Slovu (Dt 8:3; Mt 4:4). Nepřál jim smrt, která by je nejspíše čekala, kdyby byl správce s výsledkem nespokojen, a oni by přesto na svém odmítání rituálně nečisté stravy trvali (srv. pozn. 14).

1:17 Moudrost. Danielova moudrost se stala příslovecnou ještě za jeho života; Ezechiel říká králi Týru ironicky, že je moudřejší nad Daniela (Ez 28:3).

Vidění a snů. Daniel převyšoval i své přátele schopností interpretovat sny, pro kterou byl vyvýšen nade všechny ostatní, podobně jako kdysi Josef u faraonova dvora (Gn 40:8; Gn 41:16).

1:18 Po uplynutí dní. Po třech letech, zmíněných ve v. 5.

1:20 O deset pídí. viz (pozn. 12).

Písaři a zaříkávači. První výraz (*chartumim* חַרְטוּמִּים) se vyskytuje také v Gn 41:8, 24 a Ex 7:11; druhý (*ašapim* אֲשָׁפִים) se objevuje pouze zde a v 2:2. Srv. (pozn. Gn 41:8).

1:21 První rok krále Kóřeše. Tj. Kóřešovy vlády nad Babylónem, tedy 539 př.Kr. Daniel v roce 537 př.Kr. dosud žil (10:1); dožil se návratu Judejců ze zajetí do Země.

Nabuchodonozorův sen

2 A v druhém roce kralování Nevúchadneccarova dostal Nevúchadneccar sny, takže se jeho duch rozrušil a jeho spánek na něho padl; ²i přikázal král povolát písaře a zařikávače a čarodějníky a Kasdím k oznámení králi jeho snů. I přišli a stanuli před tváří krále ³a král jim řekl: Dostal jsem sen a můj duch je rozrušen stran poznání toho snu.

⁴I promluvíli ke králi jeho služebníci, Kasdím, arámsky: Ó králi, žij na věky! Řekni ten sen svým nevolníkům a budeme moci vyjevit jeho výklad.

⁵Král odpověděl a řekl ke Kasdejcům: Vyšel ode mne tento příkaz: Jestliže mi nedáte na vědomí ten sen a jeho výklad, budete na kusy rozsekáni a vaše domy budou učiněny hnojištěm; ⁶jestliže však ten sen a jeho výklad vyjevíte, obdržíte z mé strany dary a odměnu a velikou čest. Proto mi ten sen a jeho výklad vyjevte.

⁷Opětovně odpověděli a řekli: Necht' král řekne ten sen a vyjevíme jeho výklad.

⁸Král odpověděl a řekl: Já s jistotou vím, že vy chcete získat čas pro tu příčinu, že víte, že ten příkaz ode mne vyšel, ⁹že jestliže mi ten sen nedáte na vědomí, je pro vás ta jedna vyhláška, neboť jste si připravili řeč lživou a zkaženou ku pronášení přede mnou, než by se čas změnil. Proto mi ten sen řekněte, ať vím, že mi můžete vyjevit jeho výklad.

¹⁰Kasdejci před králem odpověděli a řekli: Není na zemi člověka, jenž by mohl královi věc vyjevit, takže žádný král, mocnář ani vladař nezádal takovouto věc u žádného písaře ani zařikávače ani Kasdího, ¹¹neboť

2:1–49 Nevúchadneccarův první sen. Daniel ve službách krále (mimo jiné) interpretoval jeho sny, což odhaluje nejen, že byl (Dánijél) zahrnut Božím požehnáním, ale také že Bůh směřoval historii k nastolení svého království.

2:1 V druhém roce. První rok výcviku Daniela a jeho přátel byl zároveň Nevúchadneccarův „korunovační rok“. Druhý a třetí rok výcviku byl první a druhý rok Nevúchadneccarovy vlády. Mezi tímto tvrzením a dokončením tříletého výcviku mladíků (1:5) není žádná diskrepance: První Nevúchadneccarův rok byl Babylónany považován za „korunovační rok“ a druhý a třetí rok Danielovy výuky za první a druhý Nevúchadneccarovy vlády (viz pozn. 1:1).

Se jeho duch rozrušil. Na Starém Blízkém Východě bylo běžné mít za to, že božstva promlouvají k lidem také skrze některé (hlavně velmi

živé) sny. Nevúchadneccarovo zneklidnění je pochopitelné; poselství shůry mělo implikace pro budoucnost království. Zapomenutí snu bylo považováno za hněv božstva vůči adresátovi.

2:2 Písaře a zařikávače a čarodějníky a Kasdím. Viz pozn. 1:20.
2:4 Arámsky. Odsud až po konec kapitoly 7 je text psán aramejsky a ne hebrejsky, podobně jako např. **Ezd 4:8–6:18**. Aramejščina byl oficiální úřední jazyk; nelze také vyloučit, že tyto pasáže jsou v aramejštině toho důvodu, že obsahují proroctví, která mohla pohany zajímat více než Židy.

2:5 Jestliže mi nedáte na vědomí ten sen. Nevúchadneccar zkouší své poradce. Nebudou-li schopni připomenout mu jeho sen, nemá proč důvěřovat ani jejich potencionálnímu výkladu (srv. v. 9).

Danielovy vize

Čtyři království

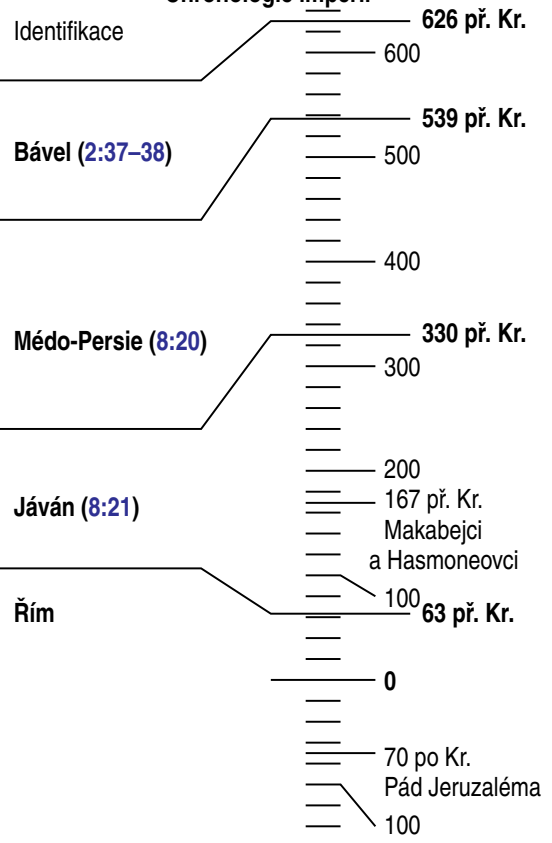
Vize kap. 2

Vize kap. 7

Vize kap. 8

Chronologie impérií

věc, již král žádá, je vzácná a není jiného, kdo by ji mohl před králem vyjevit, leč bohové, jejichž bydliště není s masem.

¹²Pro tuto příčinu se král rozzuřil, ano, velmi se rozzlobil a přikázal všechny mudrce Bávelu vyhubit, ¹³takže vyšla vyhláška, aby mudrci byli pozabíjeni; i hledali k zabíjení Dánijjéla a jeho druhy.

¹⁴Vtom Dánijjél s rozumností a obezřelostí odvětil Arjóchovi, veliteli královy osobní strážce, jenž vyšel zabíjet mudrce Bávelu; ¹⁵ujal se slova a řekl Arjóchovi, královi zmocněnci: Nač ta přísná vyhláška ze strany krále? Tehdy Arjóch dal tu věc Dánijjélovi na vědomí ¹⁶a Dánijjél vstoupil a vyprosil od krále, že mu dal čas, aby mohl výklad králi vyjevit.

¹⁷Pak Dánijjél šel do svého domu a dal tu věc na vědomí Chananjovi, Míšáélovi a Azarjovi, svým druhům, ¹⁸aby se jali ze strany Boha nebes vyprošovat slitování stran tohoto tajemství, aby Dánijjél a jeho druhové nemuseli s ostatkem mudrců Bávelu zahynout. ¹⁹Tehdy bylo to tajemství ve vidění noci Dánijjélovi zjeveno, tehdy se Dánijjél jal Boha nebes velebit; ²⁰ujal se Dánijjél slova a řekl:

Nechť je Boží jméno velebeno od věčnosti až po věčnost, neboť moudrost a moc – ano, jsou jeho,

²¹a on mění doby a časy, odstraňuje krále a nastoluje krále, dává moudrost moudrým a poznání znajícím chápavost;

²²on zjevuje věci nevyzpytatelné a skryté, ví, co je ve tmě, neboť s ním sídlí světlo.

²³Já tobě, Bože mých otců, děkuji a vychvaluji tě, jenž jsi mi dal moudrost a moc a nyní jsi mi dal poznat, co jsme si od tebe vyprošovali, neboť jsi nám dal poznat královu věc.

²⁴Pro tuto příčinu vstoupil Dánijjél k Arjóchovi, jehož král určil k vyhubení mudrců Bávelu; přišel a oslovil ho takto: Nemusíš mudrců Bávelu hubit; uveď mě před krále, ať mohu ten výklad králi vyjevit.

²⁵Tehdy Arjóch Dánijjéla spěšně uvedl před krále a toho takto oslovil, že: Objevil jsem muže z vyhnanců Júdových, jenž bude umět dát králi na vědomí ten výklad. ²⁶Král odpověděl a řekl Dánijjélovi, jehož jméno bylo Běltesaccar: Zda jsi schopen dát mi na vědomí ten sen, jež jsem uviděl, a jeho výklad? ²⁷Dánijjél před králem odpověděl a řekl: Tajemství, jež král požaduje, nemohou mudrci, zařikávači, písmari, věštcí králi vyjevit; ²⁸ale v nebesích je Bůh, zjevující tajemství, jenž králi Nevúchadneccarovi dal na vědomí, co že se bude dít v posledku dní. Tvůj sen a vidění tvé hlavy na tvém lůžku, ono bylo toto:

²⁹Ty, ó králi, – na tvém lůžku vzházely tvé myšlenky, co že se bude dít po tomto, a Zjevovatel tajemství ti dal na vědomí, co že se bude dít; ³⁰a já, – ne v moudrosti, jež by byla ve mně nad kohokoli živého, mi toto tajemství bylo zjeveno, nýbrž proto, aby mohli ten výklad dát králi na vědomí a aby sis uvědomil myšlenky svého srdce. ³¹Ty, ó králi, jsi uviděl, že hle, jakási veliká socha; tato mohutná socha, jejíž lesk byl skvělý, se tyčila naproti tobě a její vzhled byl děsivý. ³²Ona, ta socha – její hlava byla z dobrého zlata, její hrud a její paže ze stříbra, její břicho a její bedra z mosazi, ³³její dolní končetiny ze železa, její nohy zčásti ze železa a zčásti z hlíny. ³⁴Hleděl jsi, až než se odtrhl kámen, jenž nebyl v rukou, a udeřil do té sochy na jejích nohou ze železa a hlíny a rozdrtil je, ³⁵vtom bylo stejně rozdrceno vše: železo, hlína, mosaz, stříbro a zlato, a stalo se jakoby plevami od mlatů v létě, i odnesl je vítr, takže se pro ně nenašlo žádného místa. A ten kámen, jenž udeřil do té sochy, se stal mohutnou horou a naplnil všechnu zem. ³⁶Toto byl ten sen; nyní před králem musíme říci jeho výklad. ³⁷Ty, ó králi, jsi králem králů, jemuž Bůh nebes dal kralování, moc a sílu a čest, ³⁸a kdekoli bydlí děti

2:11 Leč bohové. Mudrcům nezbylo než přiznat, faraonův požadavek je nad jejich síly. S odkazem na nadpřirozený zdroj měli pravdu, kterou potvrzuje i Dánijjél (19; 27).

2:18 Boha nebes. Dánijjél se modlí rovnou k Bohu, který vládne hvězdám, na rozdíl od astrologů, kteří se doptávají jenom hvězd samotných, protože nikoho vyššího neznají.

2:19 Tajemství. Skryté věci jsou u Hospodina (Dt 29:29). Jsou transcendentní — nepoznatelné, pokud nejsou zjeveny. Později je tentýž výraz (תַּיִת) použit pro označení Božích skrytých záměrů s dějinami světa (4:9 רַגְלֵי).

2:21 Odstraňuje krále a nastoluje krále. Narážka na obsah snu, líčící sérii povstávajících a zanikajících impérií, a který se ještě za Nevúchadneccarova života stane jeho vlastní palčivou zkušeností (4:28–30).

2:22 Věci nevyzpytatelné a skryté. Viz pozn. 2:11.

2:23 Děkuji a vychvaluji tě. Dánijjél vyjadřuje hlubokou vděčnost za Boží milost vyslyšením modlitby. Boží zjevení je v příkrém kontrastu s mlčením falešných božstev pohanských hadačů. Jenom Bůh zná všechno a vládne všemu. Dánijjéla vyvýšil mimořádným poznáním, jež mu světil.

2:24 Mohu ten výklad králi vyjevit. Dánijjél zde mluví pouze o výkladu, čímž implikuje, že obsah snu již zná.

2:28 V nebesích je Bůh, zjevující tajemství. Podobně jako Josef v Egyptě (Gn 40:8; Gn 41:16) si ani Dánijjél nepřisvojuje poznání a výklad snu, nýbrž připisuje je Bohu.

V posledku dní. Dosl. „v posledních dnech“, čemuž sz lidé rozuměli jako době obnovy národa po návratu z exilu (viz Dt 4:30). Tatáž fráze může označovat jakoukoliv budoucnost (Gn 49:1). V NZ je použita celkem pětkrát, z čehož dvakrát odkazuje na věk, započatý o Letnicích (Sk 2:17; Žd 1:2), a třikrát na závěr dějin před Kristovým druhým příchodem (2Tm 3:1; Jk 5:3 a 2Pt 3:3).

2:32–33 Nejtěžší nahore, nejkřehčí dole. Směrem odshora dolů materiálům ubývá nejen na váze, ale i na hodnotě. Obraz vystihuje osud všech impérií, nejen těchto čtyř nejbližších: Každá instituce, stát, říše, civilizace se nakonec zhroutí vlastní vahou, když nezadržitelná byrokracie přeroste svůj původní účel služby lidem a sama tyje na jejich úkor.

2:34 Kámen, jenž nebyl v rukou. Na rozdíl od ostatních království, budovaných lidmi, toto vystaví Bůh sám. Zde je kámen asociován s Kristovým královstvím (srv. 1Kor 10:4 a jeho pozn.).

člověka, dal v tvou ruku zvířata pole a letounstvo nebes a dal ti vládu nad nimi všemi. Ona, ta hlava ze zlata, jsi ty. ³⁹A po tobě bude povstávat jiné království, nižší než ty, a třetí, další, z mosazi, jež bude vládnout nade vší zemí; ⁴⁰a čtvrté království bude tvrdé jako železo; bude, právě tak, jako železo vše drtí a hmoždí, třští a drtí, ano, jako železo, jež třští tyto všechny věci. ⁴¹A že jsi viděl její nohy a jejich prsty zčásti z hlíny hrnčíře a zčásti ze železa, bude to království rozděleno, ale bude v něm něco z pevnosti železa, takže jsi viděl v hlíně, v jílu, vmíšené železo; ⁴²a že prsty jejích nohou byly zčásti ze železa a zčásti z hlíny, bude to království z jedné stránky silné a zčásti zranitelné. ⁴³Jako jsi viděl železo vmíšené v hlíně, v jílu, budou se vměšovat v smích lidí, ale nebudou spjati jeden s druhým, tak jako se železo nemísí s hlínou. ⁴⁴A Bůh nebes v dnech oněch králů vzbudí království, jež na věky nebude moci být vyvráceno, aniž to království bude přenecháno jinému lidu; rozdrtí a k zániku přivede všechna tato království a samo bude na věčné věky stát. ⁴⁵Tím, že jsi viděl, že z té hory se odtrhl kámen, jenž nebyl v rukou, a rozdrtil železo, mosaz, hlínu, stříbro i zlato, dal veliký Bůh králi na vědomí, co že se bude dít po tomto, a ten sen je jistý a jeho výklad spolehlivý.

⁴⁶Vtom král Nevúchadneccar padl na svůj obličej a jal se Dánijélovi klanět a přikázal obětovat mu obět daru a líbezné vůně; ⁴⁷Dánijélovi král odpověděl a řekl: Podle pravdy, že váš Bůh – on je Bůh bohů a Pán králů a Zjevovatel tajemství, neboť ty jsi toto tajemství mohl vyjevit. ⁴⁸Tehdy král Dánijéla učinil velikým a dal mu přemnohé významné dary, a učinil ho vládcem nade vším krajem Bávelu a představeným místodržících nade všemi mudrci Bávelu. ⁴⁹Ale Dánijél od krále vyprosil, aby nad záležitostmi kraje Bávelu ustanovil Šadracha, Měšacha a Avéd-nega; a Dánijél byl v bráně králově.

V ohnivé peci

3 Nevúchadneccar, král, pořídil sochu ze zlata, její výška byla šedesát loket a šířka šest loket, vztyčil ji v rovině Dúrá v kraji Bávelu, ²a poslal Nevúchadneccar, král, k soustředění vladařů, místodržících a zmocněnců, soudců, pokladníků, právníků, rádců a všech správců krajů, k dostavení se k odevzdání sochy, již Nevúchadneccar, král, vztyčil. ³Nato byli vladaři, místodržící a zmocněnci, soudcové, pokladníci, právníci, rádcové a všichni správce krajů soustředěni k odevzdání sochy, již Nevúchadneccar, král, vztyčil, a naproti soše, již Nevúchadneccar, král, vztyčil, se postavili. ⁴A hlasatel zvučně volal: Příkazuje se vám, národnosti, rody a jazyky: ⁵V té chvíli, kdy budete slyšet zvuk rohu, flétny, citery, harfy, varyta, dud a všemožných druhů hudby, musíte padnout a klanět se soše ze zlata, již vztyčil Nevúchadneccar, král; ⁶a kdokoli, kdo padat a klanět se nebude, bude v oné hodině muset být uvržen doprostřed planoucí ohnivé pece. ⁷Pro tuto příčinu v onen čas,

2:38–40 Hlava ze zlata ... čtvrté království. Čtyři království reprezentují po sobě jdoucí impéria babylónské, médo-perské, řecké a římské. Bohem založené nepomijitelné Kristovo království bude inaugurováno v časech římské světovlády (viz též Úvod a graf *Danielovy vize* v *Da 2* na str. 6).

2:44 V dnech oněch králů. Někteří interpreti tvrdí, že se jedná o linii králů posledního království; daleko pravděpodobnější však je rozumět tomuto verši jako označujícímu panovníky království, zmíněných ve verších 2:38–40.

Na věky nebude moci být vyvráceno. Podobně jako i jiní proroci, Dánijél hovoří o království, které Bůh založí po návratu z exilu jako permanentní (srv. např. *Iz 9:7*; *Jl 2:26–27* či *Am 9:15*). NZ učí, že toto království začalo Kristovým prvním příchodem a dosáhne svého dovršení jeho slavným návratem (viz článek *Království Boží u Mt 4* na str. ??).

2:46 Padl na svůj obličej. Pozoruhodná výměna rolí anticipuje příchod Božího království, vysoce převyšujícího i nejmocnější lidská impéria.

2:47 Bůh bohů a Pán králů. Nevúchadneccar vyznává Hospodinovu svrchovanost nejen nad bezmocnými pohanskými božstvy, ale i nad králi, jako je on sám. To je téma, sjednocující prvních šest kapitol knihy Daniel.

2:48 Krajem Bávelu. Babylónské impérium bylo rozděleno na provincie; Dánijél byl ustanoven vládcem nad provincií s hlavním městem. Podobný vzestup Židů k moci v cizích zemích lze vidět v *Gn 41:37–44* (Josef) a *Est 8:1–2* (Mordechaj). Dánijélovi přátelé ho na jeho přímluvu u krále v této pozici nahradili (49).

2:49 Byl v bráně králově. Pravděpodobně důvod, proč se ho netýkal trest za odmítnutí poklonit se Nevúchadneccarově modle (3:20).

3:1 Sochu. Názory badatelů, zda se jedná o mimořádnou podobiznu Nevúchadneccara samotného, či zda to bylo zobrazení nějakého babylónského božstva, nebo pouhý obelisk, se liší. Z toho, co je známo o babylónských náboženských tradicích, je pravděpodobné, že obraz

zpodobňoval Béla nebo Nabu, některé z těchto Nevúchadneccarových ochraňujících božstev. Padnout na tvář před božstvem znamenalo zároveň vyjádření podřízenosti Nevúchadneccarovi, který božstvo reprezentoval na zemi (srv. 2:46 a jeho pozn.).

Ze zlata. Pravděpodobně pozlacený; zhotovení sochy se podobalo popisu v *Iz 40:19*; *Iz 41:7* a *Jr 10:3–9*.

60x6. Rozměry jsou důvodem, proč někteří vyvozují, že obraz byl spíše obelisk, než podobizna člověka (jehož proporce jsou 6:1, nikoliv 10:1). Socha však mohla stát na piedestalu, nebo mít stylizovaný tvar. Plinius Starší přirovnává staré monumenty k věžím.

Dúrá. Obvykle bývá spojeno s Tolul Dura asi 5 km jižně od Baby-lóna, kde se řeka Dura vlévá do Eufratu. Archeologové zde vykopali 6m vysokou plošinu s povrchem o 5m², což je dost možná původní piedestal.

3:2 Vladařů ... rádců. Přesné rozsahy pravomocí těchto různých druhů úředníků nejsou známy. Pět ze sedmi termínů vypadá na perský původ, což by naznačovalo, že Dánijél tento zápis dokončil až po dobytí Babylóna Peršany roku 539 př.Kr.

3:5 Rohu ... dud. Tři z vyjmenovaných hudebních nástrojů nesou jména, převzatá z řečtiny (citera, harfa a dudy). To vede některé interprety k názoru, že kniha byla sepsána až po dobytí Persie Alexandrem Velikým. To je však závěr, který nevyplývá nutně z premisy (tzv. argument non-sequitur); mezi hudebníky je běžné používat mezinárodní termíny k označení hudebních nástrojů. Pojmy jako „gibsonka“, „jumbo“ „strato/tele-caster“, „Les Paul“ apod. jsou jednoznačně srozumitelné jak češtině (v rámci muzikantského slangu), tak i v mezinárodním kontextu; a přesto z jejich zdomácnělé přítomnosti v jazyce nelze vyvodit závěr, že se v něm objevily až po zhroutilí železné opony v roce 1989, kdy se západním vlivům otevřela volná cesta. Kromě toho se názvy feckých hudebníků i nástrojů vyskytují i v asyrských inskripčních dávnou před Nevúchadneccarem. Srv. Úvod: Doba a místo vzniku.

3:6 Ohnivé pece. Pece byly v Babylóně běžně používány k vypalování

když zástupy lidí uslyšely zvuk rohu, flétny, citery, harfy, varyta a všemožných druhů hudby, padly všechny národnosti, rody a jazyky, klanějíce se soše ze zlata, již vztyčil Nevúchadneccar, král.

⁸Za tohoto stavu věcí v onen čas přistoupili někteří Kasdejci a jali se obžalovávat Júdovce; ⁹ujali se slova a řekli Nevúchadneccarovi, králi: Ó králi, žij na věky! ¹⁰Ty, ó králi, jsi vydal nařízení, že každý člověk, jenž bude slyšet zvuk rohu, flétny, citery, harfy, varyta, dud a všemožných druhů hudby, musí padnout a klanět se soše ze zlata, ¹¹a kdokoli, kdo padat a klanět se nebude, bude muset být uvržen doprostřed planoucí ohnivé pece. ¹²Jsou někteří Júdovci, jež jsi ustanovil nad záležitostmi kraje Bávelu, Šadrach, Měšach a Avéd-negó; tito muži na tebe, ó králi, neobrátili zřetel, tvým bohům neslouží a soše ze zlata, již jsi vztyčil, se neklanějí.

¹³Nato Nevúchadneccar v hněvu a popuzení přikázal Šadracha, Měšacha a Avéd-nega předvést; nato tyto muže předvedli před krále. ¹⁴Nevúchadneccar se ujal slova a řekl jim: Zda úmyslně, Šadrachu, Měšachu a Avéd-negó, jste tací, že mým bohům nesloužíte a soše ze zlata, již jsem vztyčil, se neklaníte? ¹⁵Nuže, jste-li hotovi, abyste v té chvíli, kdy budete slyšet zvuk rohu, flétny, citery, harfy, varyta, dud a všemožných druhů hudby, padali a klaněli se soše, již jsem pořídil ...; pakli se klanět nebudete, budete v oné hodině muset být uvrženi doprostřed planoucí ohnivé pece, a kdo je onen Bůh, jenž by vás mohl z mé ruky vysvobodit? ¹⁶Šadrach, Měšach a Avéd-negó odpověděli a řekli králi Nevúchadneccarovi: My nemáme zapotřebí stran této věci ti odporovat. ¹⁷Má-li tak být, může nás Bůh, jemuž my sloužíme, vysvobodit z planoucí ohnivé pece, ano, umí nás vysvobodit z tvé ruky, ó králi; ¹⁸pakli ne, nechť je ti známo, ó králi, že tací nebudeme, že bychom sloužili tvým bohům, aniž se soše ze zlata, již jsi vztyčil, klanět budeme.

¹⁹Nato byl Nevúchadneccar naplněn popuzením a výraz jeho obličeje se vůči Šadrachovi, Měšachovi a Avéd-negovi změnil; ozval se a přikázal rozpálit pec sedmkrát nad to, jak bývalo vidět ji rozpalovat, ²⁰a přikázal mužům, zdatným silákům, kteří byli v jeho vojsku, spoutat Šadracha, Měšacha a Avéd-nega k uvržení do planoucí ohnivé pece. ²¹Nato byli tito muži ve svých pláštích, svých tunikách, svých turbanech, ano, ve svých oblečeních, spoutáni a uvrženi doprostřed planoucí ohnivé pece. ²²Za tohoto stavu věcí, proto, že králův příkaz byl přísný a pec důkladně rozpálená, zabil ony muže, kteří Šadracha, Měšacha a Avéd-nega vynesli, plamen ohně; ²³a tito tři muži, Šadrach, Měšach a Avéd-negó, padli spoutáni doprostřed planoucí ohnivé pece.

²⁴Tehdy se Nevúchadneccar, král, zděsil, i vstal spěšně, ozval se a řekl svým ministrům: Zda jsme neuvrhli tři muže spoutané doprostřed ohně? Odpověděli a řekli králi: Zajisté, ó králi. ²⁵Odpověděl a řekl: Hle, já vidím čtyři muže volné, chodící vprostřed ohně, a není při nich úrazu, a vzhled jeho, toho čtvrtého, je podoben vzhledu syna Božího.

²⁶Nato Nevúchadneccar přistoupil k otvoru planoucí ohnivé pece, ujal se slova a řekl: Šadrachu, Měšachu a Avéd-negó, nevolníci Boha, Nejvyššího, vyjděte a představte se! Nato Šadrach, Měšach a Avéd-negó zprostřed ohně vyšli ²⁷a soustředění vladaři, místodržící, zmocněnci a královi ministři uviděli tyto muže, nad jejichž těly neměl oheň moci, aniž byl vlas jejich hlavy sežehnut, aniž byly jejich pláště změněny, aniž na ně byl přešel pach ohně. ²⁸Nevúchadneccar se ujal slova a řekl: Budiž veleben jejich Bůh, Šadrachův, Měšachův a Avéd-negův, jenž poslal svého anděla a vysvobodil své nevolníky, kteří na něho spolehli a zvrátili králův příkaz, i vydali svá těla, aby nemuseli sloužit ani se klanět žádnému bohu, leč Bohu svému! ²⁹I vydává se ode mne nařízení: Kdo z kteréhokoli lidu, rodu a jazyka bude pronášet nepravdu proti jejich Bohu, Šadrachovu, Měšachovu a Avéd-negovu, bude na kusy rozsekán a jeho dům se stane rovným hnojišti, vždyť přece není jiného Boha, jenž by mohl takto vyprošťovat.

cihel (srv. Gn 11:3). Nebylo neobvyklé používat je jako nástroj poprav upálením zaživa (viz Jr 29:22 nebo též 2Mak 7).

3:8 Kasdejci. Tj. mágové, astrologové. Viz pozn. 2:2. Zde však výraz „Chaldejci“ (כְּשִׁדָּיִם) indikuje národnost, nikoliv funkci. Chaldejci shlíželi spatra na Židy z rasově-etnických antisemitských předsudků (srv. 12; Est 3:5–6). Privilegovaná pozice Dánijjélových přátel znásobila nevraživost Chaldejců vůči nim (12).

3:12 Šadrach, Měšach a Avéd-negó. Viz pozn. 1:7 a 2:49.

3:15 Kdo je onen Bůh. Nevúchadneccar nevědomky vyzval Hospodina, Boha Izraele, ke změnění sil; z jeho polyteistické, pohanské perspektivy žádný bůh ničeho podobného není schopen.

3:17 Umí nás vysvobodit. Věrní služebníci ani na vteřinu nepochybují o Boží svrchovanosti, přestože jsou si vědomi, že ve své všemohoucnosti je „všeho schopen“; nesázejí na automaticky zaručenou ochranu za všech okolností.

3:18 Pakli ne. Dánijjélovi přátelé počítají s reálnou možností, že věr-

nost Bohu je bude stát život. To je však nezviklá v jejich rozhodnutí zůstat věrní. Věrnost poddaných přináší Králi slávu (29–33), o to větší, když je to věrnost tváří v tvář smrti.

3:25 Syna Božího. Fráze, použitelná pro různé druhy nebeských bytostí (*bar elohin* בְּרֵי אֱלֹהִים); zde je míněn „anděl“ verše 28.

3:26 Nevolníci Boha, Nejvyššího. Titul pro Boží univerzální autoritu. Podobně jako ve verši 29 a 2:47 neznamena toto vyznání ze rtů polyteistického pohana, že Dánijjélův Bůh je jediný živý, nýbrž že je nadřazený ostatním božstvům (4:31–34). Z úst věrného Izraelyity totéž vyznání implikuje monoteismus (5:18, 21; 7:18–21).

3:28 Anděla. Anděl může být „anděl Hospodinův“, jenž může znamenat Kristovo preinkarnační zjevení (srv. 6:22; viz též poznámky k Gn 16:7 a Ex 3:2). Bůh přislíbil svou přítomnost, budou-li jeho lidé nuceni projít ohněm (Iz 43:1–3).

3:29 Není jiného Boha. Viz pozn. 26.

” *Odvaha není jen jednou ze ctností, ale je formou každé ctnosti v bodě zkoušky, tedy v bodě nejvypjatější skutečnosti.*
C.S.Lewis

³⁰Nato král zařídil, aby se Šadrachovi, Měšachovi a Avéd-negovi v kraji Bávelu šťastně vedlo. ³¹Nevúchadneccar, král, všem národnostem, rodům a jazykům, jež bydlí na vsí zemi: Necht se rozhojňuje vaše blaho! ³²Ukázalo se mi žádoucím vyjevit znamení a divy, jež Bůh, Nejvyšší, se mnou uskutečnil. ³³Jeho znamení – jak velmi jsou veliká! A jeho divy – jak jsou mocné! Jeho kralování – kralování věčné, jeho vláda – za pokolení a pokolení!

Zapuzený a znovu nastolený král

4 Já, Nevúchadneccar, jsem byl klíden ve svém domě, ano, svěží ve svém paláci. ²Dostal jsem sen, jež mě vystrašil, a představy na mém lůžku a vidění mé hlavy mě rozrušila; ³bylo ode mne vydáno nařízení uvést přede mne všechny mudrce Bávelu, aby mi mohli dát na vědomí výklad toho snu. ⁴Nato vstoupili písaři, zařikávači, Kasdejci a věštcí a já jsem ten sen před nimi řekl, ale neuměli mi jeho výklad dát na vědomí. ⁵A k posledku přede mne vstoupil Dánijjél, jehož jméno je Běltešaccar, podle jména mého boha, a v němž je duch svatých bohů, a před ním jsem řekl ten sen:

⁶Běltešaccare, představený písařů, o němž jsem poznal, že je v tobě duch svatých bohů a žádné tajemství tě netísí, řekni mi vidění mého snu, jež jsem dostal, totiž jeho výklad.

⁷A vidění mé hlavy na mém lůžku – uviděl jsem, že hle, vprostřed země strom, a jeho výška byla veliká; ⁸ten strom rostl a mohutněl, takže jeho výška dosahovala k nebesům a jeho viditelnost ke konci vsí země. ⁹Jeho listí bylo krásné a jeho ovoce hojné, a v něm strava pro vše; zvěř pole pod ním vyhledávala stín a ptáci nebes se usazovali mezi jeho větvemi, i živilo se z něho všechno maso. ¹⁰Ve viděních své hlavy na svém lůžku jsem uviděl, že hle, z nebes se snesl strážce, ano, svatý; ¹¹zvolal zvučně a řekl takto:

Skácejte ten strom a poodtínejte jeho větve, setřeste jeho listí a roztruste jeho ovoce, necht se rozprchne zvěř zpod něho a ptáci z jeho větví; ¹²avšak pařež při jeho kořenech ponechejte v zemi, a to v poutech ze železa a mosazi v zelení pole, ať se smáčí rosou nebes, ať jeho úděl je se zvěří v býlí země. ¹³Jeho srdce necht se z lidského změni a necht je mu dáno srdce zvířete a necht nad ním přejde sedm dob. ¹⁴Ta věc je podle rozhodnutí strážců a usnesení – výroku svatých, proto, aby živí poznali, že v království lidí vládne Nejvyšší a dává je komukoli, komu si přeje, a nastoluje nad ním nejnižšího z lidí. ¹⁵Tento sen jsem já, král Nevúchadneccar, dostal, a ty, Běltešaccare, řekni jeho výklad, pro tu příčinu, že nikdo z mudrců mého království mi nemohl jeho výklad dát na vědomí; ale ty jsi schopen, neboť v tobě je duch svatých bohů.

¹⁶Tehdy Dánijjél, jehož jméno bylo Běltešaccar, byl po jednu hodinu ohromen a jeho myšlenky ho rozrušovaly; král se ozval a řekl: Běltešaccare, necht tě ten sen a jeho výklad nerozrušuje. Běltešaccar odpověděl a řekl: Můj pane, ten sen necht je o nenávidících tě a jeho výklad o tvých odpůrcích. ¹⁷Ten strom, jež jsi uviděl, jenž rostl a mohutněl, takže jeho výška dosahovala k nebesům a jeho viditelnost ke vsí zemi, ¹⁸že jeho listí bylo

3:30 Zařídil, aby se ... šťastně vedlo. Příběh si dává záležet na tom, aby bylo jasné, že Dánijjéloví přátelé dosáhli vyvýšení svou věrností Bohu, nikoliv kompromisem s Babylóni.

3:31 Nevúchadneccar, král. Poslední incident v knize, spojený s Nevúchadneccarem. Je umístěn do pozdního období jeho třiadvacitileté vlády, kdy dokončil své stavební projekty (4:27) a byl na svém vrcholu, neomezený vládce nejmocnější říše na světě.

3:32 Bůh, Nejvyšší. Viz *poz. 2:47; 3:26 a 3:28.*

3:33 Jak velmi jsou veliká. ... Nevúchadneccarovo vyznání opakovaně připomíná hlavní téma knihy, absolutní svrchovanost Boží ("srv." 4:33–34 a *pozn. 7:1–12:13*).

4:3–4 Viz *pozn. 1:20 a 2:2.*

4:5 Běltešaccar. Viz *pozn. 1:7.*

4:6 Duch svatých bohů. Ačkoliv Nevúchadneccar vyjadřuje svůj respekt k Dánijjéloví pohanskou terminologií, dotýká se pravdy: Přítomnost Ducha Svatého má na člověka nepřehlédnutelný účinek; v Dánijjélově případě je to vzhled do Božích neproniknutelných tajemství, dar, který o mnoho později obdržel i apoštol Pavel a církev (1Kor 2:6–16).

Žádné tajemství tě netísí. Viz 2:47 a *pozn. 2:19.*

4:7 Strom. Ezechiel 31 také líčí království metaforou vysokého stromu. Podobné obrazy vidíme např. v Ž 1:3; Ž 37:35; Ž 52:10; Ž 92:13–14; Jr 11:16–17; Jr 17:8 nebo Mt 13:32.

4:10 Svatý. Nevúchadneccar připouští, že viděl svatou nebeskou bytost. Víra v podobné bytosti byla na Starém Blízkém Východě běžná a koreluje s biblickým přesvědčením, že Bůh zasahuje do pozemských záležitostí, mnohdy skrze své služebníky anděly.

4:13 Jeho srdce necht se z lidského změni. Je zřejmé, že se jedná o člověka, nikoliv o strom. Srv. *pozn. 4:19.*

Necht je mu dáno srdce zvířete. Nevúchadneccar byl postižen mentální poruchou zvanou lykantropie (z řeckého *lukos* – vlk a *anthropos* – člověk), při níž se člověk chová jako vlk nebo i jiné zvíře (30; viz též *pozn. 30.*

Sedm dob. Sedm období neurčené délky (srv. vv. 20 a 22). Většina interpretů se shoduje na závěru, že *doba* znamená jeden rok. Verš 30 naznačuje, že doba byla delší než den, týden či měsíc.

Moc korumpuje, a absolutní moc korumpuje absolutně.

Lord Acton

krásné a jeho ovoce hojné, a v něm strava pro vše, zvěř pole se pod ním usazovala a ptáci nebes sídlili mezi jeho větvemi – ¹⁹to jsi ty, ó králi, jenž jsi vzrostl a zmohutněl, neboť tvá velikost vzrostla a dosáhla k nebesům a tvá vláda ke konci země. ²⁰A že král uviděl strážce, ano, svatého, snášejíciho se z nebes a pravícího: Skácejte ten strom a zničte jej, avšak pařez při jeho kořenech ponechejte v zemi, a to v poutech ze železa a mosazi, v zeleni pole, ať se smáčí rosou nebes, ať jeho úděl je se zvěří pole, než nad ním přejde sedm dob – ²¹toto je výklad toho, ó králi, a rozhodnutí Nejvyššího je to, co přijde na mého pána krále: ²²že tě zaženou od lidí a tvé bydliště bude se zvěří pole a býlím jako skot tě budou krmit a rosou nebes tě nechají smáčet; tak bude nad tebou přecházet sedm dob, až než budeš moci poznat, že v království lidí vládne Nejvyšší a dává je komukoli, komu si přeje.

²³A že přikázali pařez toho stromu při jeho kořenech ponechat, bude tvé kralování zajištěno, odkdy si budeš vědom, že vládnu nebesa. ²⁴Proto, ó králi, kež je má rada před tebou vhodná: Nuže, zbavuj se svých hříchů spravedlností a svých nepravostí smilováním nad chudými, má-li nastat prodloužení tvého poklidu. ²⁵To vše na Nevúchadneccara, krále, došlo. ²⁶Po uplynutí dvanácti MĚSÍCŮ se jal procházet před palácem království Bávelu; ²⁷ozval se král a řekl: Zda toto není on, ten veliký Bável, ježž jsem já zbudoval pro dům království silou své moci a pro čest svého veličenství? ²⁸Ještě byla ta řeč v ústech krále; z nebes padl hlas: Tobě se praví, Nevúchadneccare, jenž jsi králem: Kralování od tebe odešlo, ²⁹i zaženou tě od lidí a tvé bydliště bude se zvěří pole, býlím jako skot tě budou krmit; tak bude nad tebou přecházet sedm dob, až než budeš moci poznat, že v království lidí vládne Nejvyšší a dává je komukoli, komu si přeje.

³⁰V oné hodině se ta řeč na Nevúchadneccarovi splnila, takže byl zahnán od lidí a jedl býl jako skot a jeho tělo bylo smáčeno rosou nebes, až než jeho vlas vzrostl jako orlů a jeho nehty jako ptáků. ³¹A po uplynutí dní jsem já, Nevúchadneccar, své oči pozvedl k nebesům a můj rozum se ke mně vrátil, i jal jsem se velebit Nejvyššího a vychvalovat a vyvyšovat Živého do věčnosti, jehož vláda – vládá věčná a jeho kralování – za pokolení a pokolení; ³²a všichni obyvatelé země platí za nic a on jedná podle svého přání mezi vojskem nebes i obyvateli země, aniž je, kdo by ho mohl klepnout po ruce a říci mu: Co děláš? ³³V onen čas se ke mně vrátil můj rozum a pro čest mého království se ke mně vrátilo mé veličenství a můj lesk, a moji ministři a moji velmožové mě hledali, i byl jsem dosazen k svému kralování a byla mi přidána skvělá velikost. ³⁴Nuže, já, Nevúchadneccar, vychvaluji a vynáším a vyvyšuji Krále nebes, jehož všechny činy jsou pravda a jeho stezky právo, a chodící v pýše může ponížovat.

Píšíci ruka

Bélšaccar, král, uspořádal velikou hostinu pro své velmože – tisíc! – a před tím tisícem pil víno; ²při pochutnávání si na tom víně Bélšaccar přikázal dopravit nádoby ze zlata a stříbra, jež vynesl Nevúchadneccar, jeho otec, z chrámu, jenž byl v Jerúsalémě, aby z nich mohli pít, král a jeho velmožové, jeho manželky a jeho souložnice. ³Nato dopravili nádoby ze zlata, jež byly vyneseny z chrámu Božího domu, jenž byl v Jerúsalémě, a pili z nich, král a jeho velmožové, jeho manželky a jeho souložnice;

4:19 To jsi ty. Pointa vyprávění, podobná Nátanově napomenutí Davida (2Sa 14:7), znamená přímou aplikaci pro Nevúchadneccara.

4:22 Zaženou ... s polní zvěří ... spásat porost. Dánijjél opakuje po nebeském poslu (13) popis mentální poruchy, kterou Hospodin postihne nejmocnějšího muže světa. Podobnými symptomy občas trpěl panovník Království Velké Británie a Irska Jiří III. nebo Ota I. Bavorský. Viz pozn. 13.

Než budeš moci poznat. Záměrem Nevúchadneccarova ponižení bylo přimět ho uznat Boží svrchovanost.

4:23 Bude tvé kralování zajištěno. Dánijjél ujišťuje Nevúchadneccara, že poté, co uzná Boží svrchovanost, ani izolace dlouhodobou duševní poruchou ho nepřipraví o kralování.

Nebesa. První výskyt v Písmu, kdy výraz „nebesa“ (šmaja נְבִיאוֹת) je použit jako synonymum pro Boha. Srv. např. Mt 5:3 s Lk 6:20.

4:30 Jedl býl jako skot. Vzhledem k tomu, že se Nevúchadneccar projevoval rysy charakteristickými pro býložravce, je jeho mentální porucha někdy nazývána *boantropií*. Viz pozn. 13.

4:34 Krále nebes. Toto jedinečné slovní spojení shrnuje téma kapitoly: vládu Boha z nebes (srv. 23 a pozn. 23).

5:1 Bélšaccar. Bélšaccar znamená „Bel – ochraňuj krále!“ Nezaměnit

se jménem Béltešaccar, které v Babylóně dostal Daniel (viz pozn. 1:7). Nabonidus, Nevúchadneccarův zeť, byl posledním vládcem Babylónu. Bélšaccar, nejstarší Nabonidův syn, byl ustanoven spoluvládcem společně se svým otcem. Byl mu svěřen Babylón, zatímco Nabonidus trávil mnoho času v Arábii. Události kapitoly 5 se odehrály v roce 539 př.Kr. (42 let po Nevúchadneccarově smrti v roce 563 př.Kr., kdy Babylón padl do rukou Peršanů a kdy byl vydán edikt, propouštějící Izraelity z otroctví.

5:2 Když okusil víno. Bélšaccar se dopustil svatokrádežného zločinu i z hlediska pohanství, které posvátné předměty jiných náboženství chová v úctě.

Nádoby ... z jeruzalémského chrámu. Viz pozn. 1:2.

Otec. Nevúchadneccar je nazýván otcem Bélšaccara zde a ve verších 5:11, 5:13 a 5:18; a ve verši 5:22 je Bélšaccar nazván Nevúchadneccarovým synem. Ačkoli víme, že Bélšaccar byl přímým synem Nabonida (srv. pozn. 5:1), v antickém světě bylo běžné používat pojmu „otec“ a „syn“ v širším smyslu předka či předchůdce a potomka či následníka. Je pravděpodobné, že Bélšaccar byl Nevúchadneccarovým vnukem přes svou matku Nitocris.

5

⁴pili víno a vychvalovali bohy ze zlata, stříbra, mosazi, železa, dřeva a kamene. ⁵V oné hodině vyšly prsty ruky člověka a jaly se psát naproti svícnu na omítku stěny králova paláce, a král tu část ruky, jež psala, uviděl; ⁶tehdy král – jasné rysy jeho tváře se změnila a jeho myšlenky ho rozrušovaly a klouby jeho kyčle se uvolnily, takže jeho kolena o sebe klepala. ⁷Král se jal vši silou volat o uvedení zaříkávačů, Kasdejců a věstců; ujal se král slova a řekl mudrcům Bávelu: Kdo, kterýkoli člověk, jenž bude umět přečíst toto písmo a vyjevit mi jeho výklad, bude si oblékat červený purpur a na jeho šíji bude řetěz ze zlata a bude jako třetí vládnout v království.

⁸Tehdy všichni královi mudrcové vstoupili, ale to písmo přečíst ani jeho výklad králi na vědomí dát nebyli schopni; ⁹tehdy byl král Bělšaccar velmi rozrušen a jasné rysy jeho tváře se na něm změnila, i jeho velmožové byli zmateni. ¹⁰Příčinou záležitostí krále a jeho velmožů vstoupila do domu hostiny královna; slova se ujala královna a řekla: Ó králi, žij na věky! Nechtě tě tvé myšlenky nerozrušují a jasné rysy tvé tváře nechtě se nemění! ¹¹V tvém království je muž, v němž je duch svatých bohů, a ve dnech tvého otce se v něm shledávalo osvětlení a pochopení a moudrost jako moudrost bohů; a král Nevúchadneccar, tvůj otec, ho povýšil za představeného písmaržů, zaříkávačů, Kasdejců, věstců – tvůj otec, ó králi! – ¹²pro tu příčinu, že v něm, v Dánijjélovi, jemuž král určil jméno Bělšaccar, byl shledán skvělý duch a rozum a pochopení; vykládal sny, objasňování záhad, a řešil nesnáze. Nuže, Dánijjél se může dát zavolat, ať vyjevuje výklad.

¹³Nato byl Dánijjél uveden před krále; král se ujal slova a řekl Dánijjélovi: Jsi ty onen Dánijjél, jenž jsi z vyhnanců Júdových, jež král, můj otec, z Júdy dopravil? ¹⁴Uslyšel jsem totiž o tobě, že v tobě je duch bohů a že v tobě bylo shledáno osvětlení a pochopení a skvělá moudrost. ¹⁵Nuže tedy, byli před mne uvedeni mudrci, zaříkávači, aby mohli přečíst toto písmo a dát mi na vědomí jeho výklad, ale nebyli schopni výklad té věci vyjevit; ¹⁶a já jsem o tobě uslyšel, že umíš výklady podávat a nesnáze řešit. Nuže, jestliže umíš to písmo přečíst a jeho výklad mi dát na vědomí, budeš si oblékat červený purpur a na tvé šíji bude řetěz ze zlata a budeš jako třetí vládnout v království.

¹⁷Nato Dánijjél odpověděl a řekl před králem: Tvé dary nechtě zůstávají tobě a své odměny dej jiným, ale to písmo chci přečíst a jeho výklad králi na vědomí dát. ¹⁸Ty, ó králi, – Bůh, Nejvyšší, dal Nevúchadneccarovi, tvému otci, království a velikost a čest a veličenství, ¹⁹a z příčiny velikosti, již mu dal, se před ním všechny národnosti, rody a jazyky rozechvěly a bály se; koho si přál, zabíjel, a koho si přál, nechával naživu, a koho si přál, vyzdvihoval, a koho si přál, ponižoval. ²⁰Ale když se jeho srdce pozdvihovalo a jeho duch mohutněl k nadutosti, byl z trůnu svého kralování sesazen a jeho čest od něho odňali, ²¹i byl zahrán od synů lidí a jeho srdce se stalo rovným zvířecímu a jeho bydliště bylo s divokými osly, krmili ho býlim jako skot a jeho tělo bylo smáčeno rosou nebes, až než poznal, že v království lidí vládne Bůh, Nejvyšší, a nastoluje nad ním kohokoli, koho si přeje. ²²Ale ty, jeho syn, Bělšaccare, jsi neponížil své srdce, třebaže jsi toto vše věděl, ²³nýbrž ses proti Pánu nebes pozdvihl, a když před tebe dopravili nádoby z jeho domu, pili jste, ty a tvoji velmožové, tvé manželky a tvé souložnice, z nich víno, a vychvaloval jsi bohy ze stříbra a zlata, mosazi, železa, dřeva a kamene, kteří nevidí, aniž slyší, aniž co vědí, a Boha, v jehož ruce je tvůj dech a jehož jsou všechny tvé cesty, jsi nevyšil. ²⁴Vtom byla z jeho strany poslána ta část ruky a bylo zaznamenáno toto písmo, ²⁵a to písmo, jež bylo zaznamenáno, je toto: Mené, mené, tekél úfarsín; ²⁶a výklad té věci je tento: Mené – Bůh tvé kralování

5:4 Chválili bohy. Nádoby z Hospodinova chrámu byly znesvěceny nejen profánním použitím, ale také účastí na oslavě babylónských falešných božstev.

5:7 Kdokoli přečte a vyloží. Opět je požadavek dvojí: (1) přednést obsah znamení a (2) podat jeho výklad (srov. 2:2).

Třetím v království. Další v hierarchii po Nabonidovi a jeho spoluvládci Bělšaccarovi (viz pozn. 5:1).

Zaříkávačů. Viz pozn. 1:20 a 2:2 (srov. 2:27; 4:7).

5:8 Nedokázali přečíst ani sdělit výklad. Viz 2:2–13 a 4:6; srov. též Gn 41:8.

5:10 Královna. Je vysoce nepravděpodobné, že by to byla Bělšaccarova manželka; ty všechny již byly na banketu přítomny (2–3). Mohla to být vdova po Nevúchadneccarovi, ale pravděpodobněji to byla Nitocris, manželka Nabonidova, dcera Nevúchadneccara a Bělšaccarova matka.

5:11 Duch svatých bohů. Viz 4:8. Nepřekvapuje, že s událostmi Dánijjélova života byla králova matka obeznána lépe než Bělšaccar sám. Dánijjélovi mohlo tou dobou (v roce 539 př.Kr.) být přes 80 let. O 66 let dříve (v roce 605 př.Kr.) byl odveden do Babylóna jako mladík (1:4).

5:12 Bělšaccar. Viz pozn. 1:7.

5:16 Třetí v království. Viz pozn. 7.

5:17 Někomu jinému. Někteří interpreti jsou toho názoru, že Dánijjél odmítl pocty a odměny nejen ze skromnosti, že o bohatství a moc

nestál, ale i s vědomím toho, že schopnost odpovědět králi má jen díky Boží milosti a nechtěl Bohem svěřenou roli zneužít k osobnímu prospěchu (srov. Gn 14:23). Nicméně jindy podobné dary bez problémů přijal (2:48; 5:29). Možná, že se chtěl vyhnout jakémukoliv tlaku upravit poselství nevídané zvěsti; možná, že mu bylo jasné, že stejně není o co stát, když království tuto noc vezme svůj konec.

5:18 Tvému otci Nevúchadneccarovi. Viz pozn. 2.

Bůh, Nejvyšší. Viz 2:37 a 4:33.

5:20–21 Viz 4:31–33.

5:21 Nad lidským královstvím panuje Bůh nejvyšší. Toto tvrzení shrnuje teologii celé knihy (Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti).

5:22 Třebaže jsi toto vše věděl. Bělšaccar doplatil na to, že nepoužíval rozum (Mt 7:24–27). Byl bez výmluvy ještě více, než Nevúchadneccar, a proto jeho čas milosti vypršel (viz 1Tm 1:13).

5:23 Proti Pánu nebes. Viz pozn. 4:34.

5:24 Vtom. Nápis na zdi byla Boží odpověď na Bělšaccarovu arogantní pýchu a zpupnost před Bohem, který svou svrchovanost demostroval o generaci dříve na Nevúchadneccarovi (4:31–34).

5:25 Mené, mené, tekél úfarsín. Dosl. „sečteno, sečteno, zváženo a rozděleno“ nebo „mína [váhová, tedy i měnová jednotka], mína, šekel a půlšekel“.

Úfarsín. Aramejsky „a parsin“.

5:26 Mené. V původní aramejštině lze tomuto výrazu rozumět jako slovesu nebo jako podstatnému jménu. Dánijjél jej přečetl jako sloveso

spočetl a ukončil je; ²⁷tekél – byl jsi zvážen na vahách a shledán nevyhovujícím; ²⁸perés – tvé království bylo rozlámáno a vydáno Mádajovi a Persii. ²⁹Nato Bělšaccar přikázal, ať Dánijjélovi oblečou červený purpur, a na jeho šíji řetěz ze zlata, a prohlásili o něm, že bude jako třetí vládnout v království. ³⁰V onu noc byl Bělšaccar, král Kasdejců, zabit ³¹a kralování se ujal Dárjaveš, Mádajovec, jsa ve věku šedesáti a dvou let.

„sečteno“ a vyložil jako dny Bělšaccarovy vlády, které Bůh přivedl ke konci.

5:27 Tekél. Rovněž sloveso nebo podstatné jméno. Dánijjél slovo čte jako sloveso „zváženo“ a interpretuje je ve smyslu Bělšaccarovy nedostatečnosti před Bohem (srv. pozn. Lk 3:17).

5:28 Perés. Dánijjél interpretuje jako sloveso „rozděleno“ ve významu království, které bude Bělšaccarovi odebráno a a předání Médům a Peršanům. Pokud hosté na banketu interpretovali tyto tři výrazy jako podstatná jména ve smyslu měnových hodnot (*mene* je ekvivalent 60 babylonských šekelů, *tekél ufarsin* lze chápat jako *šekel a půl*), je pochopitelné, že jim nápis nedával žádný smysl (srv. 8).

Mádajovi a Persii. Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.

5:29 Bělšaccar. Bělšaccar, podobně jako jeho otec Nevúchadneccar,

uctil Dánijjéla. Na rozdíl od Nevúchadneccara však neuctil Dánijjélova Boha. Čest, které se Dánijjélovi a jeho přátelům opakovaně dostalo pro jejich věrnost Bohu, zdůrazňuje důvěryhodnost Dánijjéla coby proroka. Nikdy svou víru nezkompromitoval; vždy zůstal věrný Bohu, byť to bylo tváří v tvář smrti. Proto lze spolehnout i na jeho pozdější proroctví (kapitoly 7–12).

5:30 Zabit. Texty Starého Blízkého Východu i řečtí historikové Hérodotos a Xenofón zaznamenávají, že Babylóňané byli zaskočeni překvapivým útokem Peršanů, zatímco se veselili a tančili.

5:31 Dárjaveš Médký. Některé školy tvrdí, že tento a další (6:1, 6:6, 6:9, 6:25, 6:28; 9:1; 11:1) odkazy na Dárjaveše Médkého v knize Dánijjél jsou historické omyly. Viz pozn. 6:1.

Kdo byl Dárjaveš Médký?

Poprvé je zmíněn v 5:31. Někteří (hlavně kritičtí, tj. liberální) teologové, zastánci pozdního (tzv. „makabejského“) datování vzniku knihy Dánijjél (podle nich kolem roku 165 př.Kr.), tvrdí, že (1) Dárjaveš Médký nikdy neexistoval, protože

„Ani v literatuře a umění nebude nikdo, kdo si zakládá na originalitě, nikdy originální: zatímco když se jenom snažíte říkat pravdu (a nezáleží vám na tom, kolikrát už byla řečena), stanete se v devíti případech z deseti originálními, ani si toho nevšimnete.“

C. S. Lewis

v jiných starověkých dokumentech není zmíněn; (2) jméno Dárjaveš použil neznámý makabejský autor, špatně obeznámený s perskou historií, a zaměnil ho s legendárním Dárjavešem I. (255–484) Perským (nikoliv Médkým); (3) autor se chybně domníval, že Babylón dobyla Médea, nikoliv Persie, a že pod vedením tohoto legendárního „Dárjaveše“ Médové vládli světovému impériu několik let, než padlo do rukou Peršanům.

Díky tomu mohou advokáti makabejského (pozdního) data tvrdit, že čtyři království z Nevúchadneccarova snu (Da 2) jsou (1) babylónské; (2) médké; (3) perské a (4) řecké, což jim poskytuje výhodu omezení horizontu Dánijjélových proroctví ne dále než do roku 165 př.Kr. (Pokud by kniha vznikla až v této době, všechna údajná „proroctví“ by se dala vysvětlit zpětným pohledem na historické události *poté*, co nastaly. Problém s tradiční identifikací čtvrtého království coby Říma pro liberály spočívá v tom, že takový pohled

předpokládá skutečné pravé prediktivní proroctví, což racionalistický vyšší criticismus zásadně nepřipouští.) Udržitelnost hypotézy makabejského data proto závisí na výše uvedeném vysvětlení „Dárjaveše Médkého“ (protože podle tohoto vysvětlení existuje médké království před perským). Proto je tato postava velmi důležitá; její identifikace má závažné teologické důsledky.

Peršan Dárjaveš I., syn Hystapesův, však nemůže být ztotožněn s Dárjavešem Médkým hned z několika důvodů:

1. Dárjaveš I. byl rodem Peršan, bratranec krále Kóřeše; nebyl to v žádném případě Méd.
2. Dárjaveš I. byl mladík kolem dvaceti let, když zavraždil podvodníka Gaumatu (který se vydával za Kóřešova syna Smerdise) v roce 522 př.Kr. Nemohlo mu být 62 (5:31).
3. Dárjaveš I. nebyl králem Babylóna před Kóřešem, jak tvrdí liberální teorie. Samostatným vládcem se stal až sedm let po Kóřešově smrti (srv. Ezd 4:5).
4. Taková zmatenost ohledně národnosti a časové posloupnosti Dárjaveše a Kóřeše byla v helenistickém světě druhého století př.Kr. absolutně nemyslitelná. Studenti museli číst Xenofóna, Hérodota a další řecké historiky pátého a čtvrtého století př.Kr. Od Xenofóna a Hérodota máme informace o Kóřešovi a Dárjavešovi. Jakýkoliv řecky píšící autor, který by umístil Dárjaveše před Kóřeše, by ukončil svou spisovatelskou kariéru výsměchem veřejnosti; nikdo by ho už nikdy nebral vážně.

Dárjaveš Perský (Ezd 4:5) a Dárjaveš Médký (Da 5:31) tedy nemají spolu nic do činění; zmatek je pouze na straně zastánců teorie pozdního data, nikoliv na straně autora knihy Dánijjél.

Daniel ve lví jámě

6 Dárjavešovi se ukázalo žádoucím, aby nad královstvím nastolil sto a dvacet vladařů, kteří měli být po všem království,

²a nad ně výše tři vrchní, z nichž jeden byl Dánijjél, aby se dělo tak, že by jim tito vladaři vydávali počet, aby král netrpěl škodu. ³Tehdy se tento Dánijjél projevil vynikajícím nad ty vrchní a ty vladaře pro tu příčinu, že v něm byl skvělý duch, takže král pojal úmysl nastolit ho nade vším královstvím. ⁴Tehdy se ti vrchní a ti vladaři jali usilovat o nalezení záminky vůči Dánijjélovi po stránce království, ale žádnou záminku, ani že by se byl zvrhl, nalézt nemohli, jelikož on byl věrný, aniž se na něm dal nalézt jakýkoli přečin, ani že by se byl zvrhl. ⁵Tehdy si tito muži řekli: Nenajdeme proti tomuto Dánijjélovi žádnou záminku, leč bychom ji proti

6:1 Dárjavešovi. Viz pozn. 5:31. I když je pravda, že Dárjaveš Médský není zmíněn v dochovaných historických zdrojích mimo Bibli a že mezi Bělšaccarem/Nabonidem (viz pozn. 5:1) a nástupem Kóřeše Perského není žádný časový interval, neznamená to nutně, že kniha Daniel chybuje. Někteří jsou toho názoru, že „Dárjaveš Médský“ je trůnní jméno Kóřeše, zakladatele Perského impéria (viz pozn. 28). Je však také možné, že nositelem tohoto označení byl Gubaru, generál, který přeběhl od Nevúchadneccara ke Kóřešovi, vedl perské dobytí

Babylóna a kterého Kóřeš učinil vládcem nad územím, které Persie zabrala Babylónu. Srv. čl. *Kdo je Dárjaveš Médský?* na str. 13.

6:3 Skvělý duch. Viz 1:17; 4:6 a 5:12.

6:4 Záminky vůči Dánijjélovi. Vypadá to, že vysocí úředníci nebyli poctiví, a proto měli strach z Dánijjélova povýšení (v. 3); bylo jim jasné, že Dánijjél jejich podvody odhalí a nebude tolerovat, ale nahlásí je králi. Nebyla to jen závist, co je motivovalo k zinscenovanému procesu; potřebovali se ho zbavit, aby sami přežili.

Nicméně je pravda, že archeologie dosud neobjevila žádnou zmínku o „Dárjavešovi Médském“ z doby, kdy žil, mimo Bibli. (Až do devatenáctého století totéž platilo o Bělšaccarovi, místokráli, zastupujícím svého otce Nabonida. Kritičtí teologové, zastávající makabejské datování, tvrdili, že Bělšaccar je další fiktivní postava v Dánijjélovi, dokud nebyly objeveny babylónské tabulky z jeho doby, potvrzující, že Bělšaccar sloužil jako mladší král v posledních letech vlády svého otce Nabonida. Srv. pozn. 5:1).

Přesto Dárjaveše Médského dokážeme identifikovat. V knize Dánijjél je několik náznaků, že Dárjaveš nebyl svrchovaným králem, ale že byl dočasně dosazen na trůn nějakou vyšší autoritou. Ve verši 9:1 čteme, že „byl učiněn králem“. Je zde použit pasivní kořen *hofal* u slovesného tvaru „homlak“ (הַמְלִיךָ) namísto běžného „malak“ (מָלַךְ „stal se králem“), používaného v kontextu získání trůnu dobytím nebo dědictvím (např. 1Sa 13:1). Podobně ve verši 5:31 čteme, že Dárjaveš „se kralování ujal“ („qabbal“ קָבַל), jako kdyby mu bylo svěřeno vyšší autoritou.

Samotné jméno Dárjaveš (staropersky *Da-ri-ya-(h)u-(ú-)iš* 𐎠𐎼𐎷𐎡𐎴 𐎠𐎹𐎷𐎡𐎴, hebr. דָּרְיָוֶשׁ) je zřejmě příbuzné s *dara*, které se v avestánštině (mrtvý severovýchodní staroiránský jazyk) objevuje jako výraz pro „krále“. Podobně jako označení *augustus* mezi Římany, mohlo být i přízvisko *dārayawuš* („královský“) zvláštním čestným titulem, který mohl sloužit i jako vlastní jméno, podobně jako české příjmení „Král“.

Zdá se tedy, že záhy po porážce Babylóna médoperskými vojsky si Kóřešovu osobní přítomnost vynutila jiná fronta jeho rozpínajícího se impéria. Jevilo se mu tedy jako účelné svěřit království Gubarovi-Dárjavešovi i s titulem Král Babylóna,

aby panoval přibližně rok, než se Kóřeš osobně vrátí ke své korunovační slavnosti v Mardukově chrámu. Po tomto roce vlády v roli místokrále zůstal Dárjaveš správcem Babylóna, ale koruna byla odevzdána jeho nadřízenému vládci Kóřešovi (který ji později předal svému nejstaršímu synovi Kambýsésovi, srv. pozn. 11:2, při korunovaci králem Babylóna).

Tento scénář podporuje text knihy tím, že Dánijjél nikde neuvádí žádný pozdější rok Dárjavešovy vlády než „první“ (9:1), což indikuje její velmi krátké trvání. I kdyby to mělo znamenat, že jeden rok patřila vláda Médům (víme, že tomu tak nebylo; patřila Peršanů Kóřešovi), jednoletá říše by sotva mohla uhájit svou legitimitní pozici coby království číslo dvě v řadě impérií výrazně trvanlivějších: babylónské vydrželo 73 let, perské 208 let, řecké by v roce 165 př.Kr. mělo za sebou 167 své existence.

Kromě toho slovní hříčka Dánijjélovy interpretace nápisu na zdi v 5:28, která spojuje dva významy stejného kořene P-R-S (פָּרַס): *p^erisat* (פָּרִיסָת „rozděleno“) a *pārās* (לְמַדֵּי וּפְרָס „dáno Médům a Peršanům“), zároveň ujišťuje, že autor knihy psal v přesvědčení, že království číslo jedna (babylónské) přechází pod nadvládu Peršanů již spojených s Médy a tím se stává královstvím číslo dvě. Kniha Dánijjél neponechává žádný prostor pro kritickou spekulaci o dřívějším médském království, které údajně mohl mít autor knihy na mysli.

Čtvrté království je pak Řím, jediné, které dokázalo pokořit Řecko (2:40), a během jeho existence vzniklo Božím zásahem království věčné, je muž nebude konce (2:44) – církev. (Srv. graf *Danielovy vize* na str. 6).

Život křesťana je život na území okupovaném nepřáteli.

C.S. Lewis

němu mohli najít stran zákona jeho Boha. ⁶Tehdy se tito vrchní a vladaři sběhli před krále a takto mu řekli: Dárjáveši, ó králi, žij na věky!

⁷Všichni vrchní v království, místodržící a vladaři, ministři a zmocněnci se uradili stran králova stanovení ustanovení a pevného zavedení zákazu, že každý, kdo až do třiceti dní bude cokoli vyprošovat od kteréhokoli boha nebo člověka leč od tebe, ó králi, bude muset být uvržen do jámy lvů. ⁸Nuže, ó králi, kéž ráčíš ustanovit ten zákaz a podepsat jeho zápis, aby se nedal změnit, podle zákona Mádaje a Persie, že se nebude moci odvolat. ⁹Král Dárjáveš tudíž ten zápis a ten zákaz podepsal. ¹⁰A Dánijjél, jakmile se dověděl, že ten zápis byl podepsán, vstoupil do svého domu – a okna ve svém pokoji měl otevřená naproti Jerúsalému – a třikrát za den klekal na svá kolena a modlil se a děkoval před svým Bohem právě tak, jak se jal činit od doby před touto.

¹¹Tehdy se tito muži sběhli a shledali Dánijjéla před svým Bohem se modlícího a úpěnlivě prosícího;

¹²nato přistoupili a pravili před králem stran králova zákazu: Zda jsi nepodepsal zákaz, že každý člověk, jenž až do třiceti dní bude něco vyprošovat od kteréhokoli boha aneb člověka, leč od tebe, ó králi, musí být uvržen do jámy lvů? Král odpověděl a řekl: Ta věc je jistá, podle zákona Mádaje a Persie, že se nemůže odvolat.

¹³Nato odpověděli a řekli před králem, že: Dánijjél, jenž je z vyhnanců Júdy, neobrátí zřetel na tebe, ó králi, ani na zákaz, jež jsi podepsal, nýbrž si třikrát za den svou prosbou cosi vyprošuje. ¹⁴Tehdy král, jakmile uslyšel tuto řeč, se sám nad sebou velmi rozmrzel a upřel srdce na Dánijjéla stran jeho vysvobození, a jal se až do zacházení slunce o jeho vyproštění se namáhat. ¹⁵Nato se ke králi sběhli tito muži a řekli králi: Věz, ó králi, že je zákon Mádaje a Persie, že žádný zákaz ani ustanovení, jež král stanoví, se nedá změnit. ¹⁶Nato král přikázal, ať předvedou Dánijjéla a uvrhnou ho do jámy lvů; král se ujal slova a řekl Dánijjélovi: Tvůj Bůh, jemuž ty s horlivostí sloužíš, on tě bude umět vysvobodit. ¹⁷A byl dopraven jeden kámen a položen na ústí té jámy, a král jej zapečetil svým prstenem a prstenem svých velmožů, aby se uložení stran Dánijjéla nemohlo změnit. ¹⁸Tehdy král přišel do svého paláce a přenocoval s postem, aniž před něho bylo uvedeno jaké rozptýlení, a jeho spánek nad ním uletěl. ¹⁹Nato král vstával za ranních červánků, za úsvitu, a s chvátáním přišel k jámě lvů,

²⁰a za svého přistupování k té jámě, k Dánijjélovi, se jal křičet zarmouceným hlasem. Král se ujal slova a řekl Dánijjélovi: Dánijjéli, služebníče živého Boha, dokázal tě Bůh, jehož ty uctíváš, před lvy vysvobodit?

²¹Tehdy Dánijjél s králem promluvil: Ó králi, žij na věky! ²²Můj Bůh poslal svého anděla, jenž zavřel ústa lvů, takže mi neškodili, pro tu příčinu, že před ním byla na mně shledána nevinnost, a ani před tebou, ó králi, jsem nespáchal nic zlého. ²³Nato se král nad ním velmi zaradoval a přikázal Dánijjéla z jámy vytáhnout; i byl Dánijjél z jámy vytažen, aniž při něm byl shledán jakýkoli úraz, neboť věřil ve svého Boha. ²⁴A král přikázal, ať předvedou ony muže, kteří Dánijjéla obžalovali, a do jámy lvů uvrhnou je, jejich děti a jejich ženy;

6:5 Zákona jeho Boha. Dánijjélovi protivníci potvrzují nejen jeho morální integritu, ale také viditelnou a všeobecně známou zbožnost a odevzdanost Bohu Izraele. Tím je znovu připomenuto téma knihy – Danielova svatost a důvěryhodnost.

6:7 Všichni. Falešná implikace, že Dánijjél s návrhem souhlasil. Tito úředníci se vůči Dareiovi chovali jako pokrytci; manipulovali s ním, aby dosáhli svých cílů.

Kdo ... bude cokoli vyprošovat od kteréhokoli boha ... leč od tebe. Návrh Dareiovi mohl připadat spíše politický než náboženský; jeho zřejmý záměr je upevnit vladařovu autoritu nad nedávno dobytými územími.

6:8 Zápis, aby se nedal změnit. Perský legislativní systém je první v historii, který vladařovu absolutní moc nějakým způsobem omezuje; v tomto případě nezvratností. Panovník si musel pečlivě rozmyslet, jaký zákon vydá, aby se nemohl obrátit proti němu, protože nebylo možné ho vzít zpátky. Později král dopltil na svou důvěru svým podřízeným (14). Viz též Est 1:19; Est 8:8 a pozn. Est 7:7.

6:10 Jakmile se dověděl. Dánijjél ani na okamžik nezaváhal a nedal se zvíkat ve své věrnosti Bohu, přestože věděl, že ho to může stát život (srv. pozn. 5:29).

Naproti Jerúsalému. Viz 1Kr 8:44, 1Kr 8:48; srv. Ž 5:8 a Ž 138:2.

Třikrát za den. Viz Ž 55:18.

Klekal. Modlitba vestoje byla běžná (1Pa 23:30; Neh 9:1). Modlitba vkleče vyjadřuje poníženost, vhodnou zejména za okolností mimořádné vážnosti (1Kr 8:54; Ezd 9:5; viz též Ž 95:6; Lk 22:41; Sk 7:60; Sk 9:40).

Činit. Dánijjélova zbožnost byla veřejně známá; proto se nepřátelům

hodila jako vítaná záminka intriky proti němu (5).

6:13 Z vyhnanců Júdy. Identifikace Dánijjéla etnickým původem prozrazuje antisemitské předsudky úředníků. Všeobecná známost etnické identity ukazuje, že Dánijjél nezkompromitoval své dědictví ve prospěch prosperity v cizí zemi. To byla důležitá lecke pro původní čtenáře.

6:14 Rozmrzel. Dárjávešovi okamžitě došlo, že se stal obětí manipulativní intriky svých úředníků, ale byl bezmocný s tím něco udělat, protože zákon médský a perský je nezrušitelný (viz pozn. 6:8).

6:16 Tvůj Bůh. Dárjáveš byl nucen proto své vůli vynést rozsudek, k němuž byl zmanipulován. Jedinou nadějí na Dánijjélovu záchranu vidí v Bohu, jehož Dánijjél uctívá, o jehož všemohoucnosti neměl pochyb.

6:17 Zapečetil. Mezi Asyřany, Babylóňany i Peršany byly běžné pečetní prsteny a válcové pečetě pro použití s hlinou nebo voskem. Rozlomit králem označenou pečeť znamenalo porušení zákona.

6:19 Nespál, postil se. Dárjáveš byl na vrcholu zoufalství. Mohl v tom sehrát roli respekt vůči Dánijjélovu Bohu, nejen obava, že přijde o nejschopnějšího úředníka (2).

6:22 Anděla. Dost možná „anděl Hospodinův“ (viz pozn. 3:28).

6:23 Vytáhnout. Vytažením z jámy Dárjáveš neporušil zákon; ten byl naplněn o den dříve, když tam Dánijjéla uvrhli.

6:24 Přikázal. Historik Josephus Flavius líčí tuto epizodu o jeden detail podrobněji. Podle něho úředníci, když viděli, že jim nevyšel cíl sprovodit Dánijjéla ze světa, protestovali stížností, že lvy musel někdo předem nakrmit. Král dal tedy lvy před jejich zraky nakrmit masem a teprve pak je tam rozkázal naházet. Pro didaktický záměr

a ještě nedopadli na dno jámy, když se jich lvi zmocnili a všechny jejich kosti rozdrtili. ²⁵Nato Dárjávěš, král, napsal všem národnostem, rodům a jazykům, jež bydlely na vsí zemi: Necht se rozhojňuje vaše blaho! ²⁶Ze své strany vydávám nařízení, aby se ve všem panství mého království rozechvívali a v bázeň upadali před Bohem Dánijjélovým, neboť on je Bůh živý a na věky trvajícím a jeho království, to nemůže být zničeno, a jeho vláda – až do konce;

²⁷vysvobozující a vyprošťující a působící znamením a divy v nebesích a na zemi, jenž Dánijjela vysvobodil z moci lvů.

²⁸A tento Dánijjél se měl dobře za kralování Dárjávěšova i za kralování Kóřeše, Peršana.

Čtyři zvířata a Syn člověka

7 V prvním roce Bělšaccara, krále Bávelu, dostal Dánijjél sen a vidění své hlavy na svém lůžku; nato ten sen vypsál, podstatu věcí oznámil. ²Dánijjél se ujal slova a řekl: Ve svém vidění za noci jsem uviděl, že hle, na širém moři se rozpoutávaly čtyři větry nebes ³a z moře vystupovala čtyři převeliká zvířata, lišící se jedno od druhého. ⁴To první bylo jako lev a mělo křídla orla; i hleděl jsem, až než jeho křídla byla vyrvána a bylo nadzvednuto od země a na nohy jako člověk postaveno, a bylo mu dáno srdce člověka. ⁵A hle, jiné zvíře, druhé, podobné medvědu, a postavilo se na jedné straně, a v jeho ústech mezi jeho zuby tři žebra; a takto mu řekli: Vstaň, nažer se mnoha masa! ⁶Po tomto jsem uviděl, že hle, jiné, jako levhart, a mělo na svém hřbetu čtyři křídla ptactva; to zvíře mělo i čtyři hlavy a byla mu dána vláda. ⁷Po tomto jsem ve viděních noci uviděl, že hle, čtvrté zvíře, děsivé a hrozné a nadmíru silné, jež mělo převeliké zuby ze železa a požíralo a drtilo a zbytek svýma nohama rozdupávalo; a to se lišilo ode všech zvířat, jež byla před ním, a mělo deset rohů. ⁸Jal jsem se stran těch rohů uvažovat, a hle, mezi nimi vzešel další, malý, a tři z předchozích byly před ním vyvráceny, a hle, na tomto rohu oči jako oči člověka a ústa mluvící příliš veliké věci. ⁹Hleděl jsem,

autora knihy Dánijjél nebyla tato okolnost důležitá a nestála mu za zmínku; podstatné pro něho bylo zachycení principu, že proti Bohu Izraele (jehož v této generaci reprezentuje Dánijjél) nelze bojovat. Srv. PŘ 26:27; Ex 14:25–28; Ezd 6:6–12; Est 7:9 apod.

6:26 Nařízení. Dárjávěšův dekret neimplikuje automaticky, že Dárjávěš konvertoval od svého pohanského polyteismu k víře v Danielova Boha, o nic více, než Kóřešova proklamace, že Bůh mu dal pokyn poslat Židy domů (Ezd 1:3–4, Iz 44:28, Iz 45:4). Dánijjélova věrnost navzdory ohrožení života přinesla Bohu slávu po celém Dárjávěšově království, tedy po celém známém světě.

6:28 Dobře. Opakovaný výskyt jednoho z hlavních témat první poloviny knihy (srv. pozn. 1:1–6:28 a 3:30).

Kralování. Lze též číst jako *Dareia, to jest za kralování Kýra* Verši je možno rozumět dvěma způsoby: (1) Daniel prosperoval pod vládou Gubaru (viz pozn. 1) stejně jako pod vládou Kóřeše; anebo (2) Dánijjél prosperoval pod vládou Dárjávěše, čili pod vládou Kýra. Ve druhém případě jsou Dárjávěš Médský a Kóřeš Perský dvě jména jednoho a téhož panovníka (viz pozn. 1).

7:1–12:13 Danielovy vize. V těchto kapitolách Daniel opouští historické vyprávění a zaznamenává své vize. Tyto vize navazují na předchozích šest kapitol dvěma hlavními tématy: 1) Hospodin, Bůh Izraele, je svrchovaný Pán nade všemi národy a 2) Daniel, nekompromisní Boží prorok, je spolehlivě důvěryhodný. Tyto kapitoly připravují exulanty na dlouhé čekání na plné znovuoobnovení Izraele, jakož i na zkoušky a utrpení pod nadvládou cizích mocností. Jsou také Božímu lidu povzbuzením, aby se nevzdával naděje, že Boží království jednou přijde učinit všemu trápení konec. Daniel se dotýká čtyř hlavních témat: 1) čtyři zvířata (7:1–28), 2) beran a kozel (8:1–27), 3) „sedmdesát týdnů“ (9:1–27) a 4) budoucnost Božího lidu (10:1–12:13).

7:1–28 Vize čtyř zvířat. Danielův sen o čtyřech šelmách zachycuje historii střídání cizích království, které Izrael utiskovaly, až do doby, kdy jejich pozemská vláda byla dána „svatým Nejvyššího“

7:3 Moře. Není zřejmé, zda je míněno nějaké konkrétní moře (snad Středozemní?). Nicméně lze mít za to, že moře symbolizuje chaotický neklid, charakteristický pro hříšné národy, okupující Izrael. Viz interpretaci ve 17 a v Iz 17:12–13 a Iz 57:20.

Čtyři převeliká zvířata. Čtyři zvířata reprezentují čtyři království (17 a 23). Spojitost s Nevúchadneccarovou vizí sochy v kapitole 2 je zřejmá.

Pro jejich identifikaci viz náčrt *Danielovy vize* na str. 6.

7:4 Lev ... křídla orla. Lev s orlími křídly symbolizuje Babylón (srv. Jr 50:44, Ez 17:3). Okřídlení lvi byli běžné babylónské artefakty, často umísťované u vchodů významných veřejných budov.

Vyrvána ... srdce člověka. Snad odkaz na Nevúchadneccarovu proměnu a navrácení do lidské společnosti po sedmiletém ponížení nepřítelů (4:31–34).

7:5 Medvědu ... na jedné straně ... tři žebra. Médo-perské království je symbolizováno šelmou s nenasytinou žravostí. Vztyčená strana může reprezentovat nadřazenou pozici Persie. Tři žebra pravděpodobně znamenají vítězství Persie nad Lydií (546 př.Kr.), Babylónem (539 př.Kr.) a Egyptem (525 př.Kr.). Viz poznámku 8:3.

7:6 Levhart ... čtyři křídla ptactva ... čtyři hlavy. Řecko je symbolizováno levhartem, proslulým svou rychlostí. Alexandr Veliký (356–323 př.Kr.) dobyl Persii velmi rapidně. Střetl se s Peršany ve třech velkých bitvách: 1) bitvou u řeky Gránikos (334 př.Kr.) získal vstup do Malé Asie; 2) bitva u Issu (333 př.Kr.) mu umožnila okupovat Syrii, Kenaň a Egypt; 3) v bitvě u Gaugamél porazil perskou armádu definitivně a otevřel si cestu do Indie. Viz též 8:5–8. Krátce po jeho předčasně smrti (ve věku 32 let, zřejmě na malárii, kterou se nakazil v Egyptě) se říše, kterou vytvořil, rozpadla na čtyři části. Protože nezanechal dědice, kterému by připadla, rozebrali si ji jeho generálové: v Makedonii vládl Kassandros, v Thrákii a Malé Asii Lýsimachos, v Sýrii Seleukos a v Egyptě Ptolemaios, nikoli však v míru a pokoji, nýbrž v řevnivosti a touze vládnout všemu jako Alexandr.

7:7 Čtvrté zvíře. Historie nás učí, že toto neidentifikované zvíře je Řím — impérium, které postupně asimilovalo různé části rozděleného řeckého království. **deset rohů** Znamenají deset římských králů (viz v. 24). Není zřejmé, zda následují po sobě nebo vládnou současně. Pro spekulativní domněnku, že mají znamenat druhou fázi čtvrtého království, „oživenou říši římskou“ posledních dnů, však jednoznačně přesvědčivý textový důkaz neexistuje.

7:8 Další, malý. Deset rohů časově předchází „malému“, který vyvrátí tři z nich. Je to další fáze čtvrtého království. Mnozí mají za to, že malý roh symbolizuje vzestup Antikrista 2Te 2:3–4. Pokud je tomu tak, pak je toto první zmínka o Antikristu v Písmu.

Oči jako oči člověka a ústa. Metafora naznačuje, že roh reprezentuje spíše člověka než království.

až než byly přistaveny trůny a usedl Pradávný dní; jeho oblečení bylo bílé jako sníh a vlas jeho hlavy jako čistá vlna, jeho trůn – plameny ohně, a jeho kola – hořící oheň,¹⁰ z jeho strany proudila řeka ohně, tisíc tisíců ho obsluhovalo a deset tisíc desetitisíců stálo před ním, zasedl soud a byly otevřeny knihy.

¹¹Vtom jsem se jal hledět, z příčiny hlasu příliš velikých řečí, jež promlouval ten roh, jal jsem se hleděti, až než to zvíře bylo zabito, i bylo jeho tělo zničeno, neboť bylo odevzdáno planutí ohně. ¹²A zbytek těch zvířat – jejich vládu odňali, ale stran jejich životů jim bylo až do času a doby dáno prodloužení. ¹³I uviděl jsem

ve viděních noci, že hle, s oblaky nebes se jal přicházet jakoby syn člověka, i došel až k Pradávnému dní a dali mu před něho přistoupit ¹⁴a byla mu dána vláda a čest a kralování, aby mu všechny národnosti, rody a jazyky sloužily; jeho vláda – vláda věčná, jež nebude odcházet, a jeho kralování, to nemůže být zrušeno.

¹⁵Můj duch byl zraněn – můj, Dánijjélův, – vprostřed těla, a vidění mé hlavy mě zneklidňovala; ¹⁶přistoupil jsem k jednomu ze stojících tam a vyprošoval jsem si od něho pravdivé vysvětlení stran tohoto všeho. I řekl mi a dával mi na vědomí výklad těch věcí: ¹⁷Tato převeliká zvířata, ona, jež jsou čtyři, jsou čtyři králové; budou povstávat ze země, ¹⁸ale kralování budou muset převzít svatí Nejvyššího a budou kralování zaujímat až po věčnost, ano, až po věčnost věčností. ¹⁹Tehdy jsem zatoužil po pravdivém vysvětlení stran toho čtvrtého zvířete, jež se ukázalo lišícím se od nich všech, nadmíru děsivého, jeho zuby byly ze železa a jeho drápy z mosazi, požíralo, drtilo a zbytek svými nohama rozdupávalo; ²⁰a stran těch deseti rohů, jež byly na jeho hlavě, a toho dalšího, jenž vzešel a tři zpřed něho padly, ano, onoho rohu, jenž měl oči a ústa mluvící příliš velké věci, a jeho vzhled byl mohutnější než vzhled jeho druhů; ²¹uviděl jsem, že onen roh vedl boj se svatými a přemáhal je, ²²až než se dostavil Pradávný dní a svatým Nejvyššího byl odevzdán soud a došel čas, aby se svatí ujali kralování. ²³Řekl takto:

To čtvrté zvíře, to bude čtvrté království na zemi, jež se ode všech království bude lišit, i bude požírat všechnu zem a rozdupávat a drtit ji. ²⁴A těch deseti rohů: z něho, z toho království, bude povstávat deset králů a po nich povstane další, a ten se bude lišit od předchozích a tři krále bude umět ponížít, ²⁵a bude promlouvat řeči proti Nejvyššímu a svatě Nejvyššího bude potírat a bude zamýšlet měnit časy a zákon, i budou vydání v jeho ruku po dobu a doby a půl doby. ²⁶Pak zasedne soud, i budou jeho vládu odnímat

7:9 Trůn ... kola. Vyobrazení Božího trůnu koreluje s vizí proroka Ezechiele (Ez 1:15–28). Nebeský trůn je zobrazen s koly (podobně jako v památkách jiných národů z oné doby) — jako královský válečný vůz. Podobný motiv se skrývá za ohnivým sloupem, který vedl Izrael během Exodu (Ex 13:21–22).

Pradávný dní. Jediný výskyt v Bibli je v této kapitole (srv. 13, 22). Podobný výraz se objevuje v ugaritských textech k označení velkého Boha El. Zde je použit jako označení pro Boha, který zasedl k soudu, a implikuje, že je věčný a panuje od pradávna.

Oblečení ... vlas. Ačkoliv se Bůh Danielovi zjevil v neskutečné slávě, přesto to bylo v podobě rozpoznatelné jako lidská.

7:10 Knihy. Viz 12:1 (viz též Ex 32:32; Ž 149:9; Iz 4:3; Iz 65:6; Mal 3:16; Lk 10:20; Zj 5:1–5; Zj 6:12–16 a Zj 20:12).

7:11–12 Určitá lhůta je ponechána předchozím královstvím, jejichž obyvatelé i se svými zvyklostmi byli absorbováni následujícími říšemi. V kontrastu s tím je vyjádřen důraz na totální zkázu čtvrtého království. Srv. pozn. 3

7:13 S oblaky nebes. Jinde ve SZ je to jedině Hospodin, o němž je řečeno, že se objevuje na oblacích (Ž 104:3; Iz 19:1). Podobný Synu člověka pochází z nebes, sestupuje z Božího rozhodnutí; je totožný se skálou, vytrženou z hory, avšak nikoliv lidskou rukou (2:45; viz pozn. 14).

Syn člověka. Tento termín může znamenat jednoduše „člověk“. Hebrejský ekvivalent (*ben-adam* בן־אדם) tohoto aramejského výrazu (*šmajabar* שַׁמְיָאֵר) je v Da 8:17 použit pro Dánijjela, stejně jako pro jeho současníka Ezechiele v Ez 2:1, 3 a 6. Daniel je jedním z prvních (ne-li vůbec prvních), kdo používá toto spojení. Pozdější židovská mezizákonní apokalyptická literatura navazuje na tuto pasáž a vykresluje „syna člověka“ jako nadpřirozenou bytost, přinášející nebeskou moc na Zem. Daniel viděl *podobného Synu člověka*, tedy někoho srovnatelného s člověkem, a přesto výrazně odlišného (14). V evangeliích je výraz „Syn člověka“ používán ve vztahu ke Kristu (69

vyskytů v synoptických evangeliích a 12 v Janově). Ježíš sám sebe nejčastěji označoval právě tímto titulem.

7:14 Byla mu dána vláda. Bůh mu svěřuje „místodržitelství“ nade všemi národy. Tím je naplněna role skály, vytržené z hory (2:44–45).

Všechny národnosti. „Syn člověka“, kterého Dánijjél viděl, je veliký syn Davidův, Mesiáš. Isajá také líčí jeho království jako nikdy nekončící (Iz 9:7). Ježíš toto mesiánské spojení potvrzuje narážkou na právě tuto pasáž. Z toho důvodu byl náboženskými vůdci své doby nařčen z rouhání (Mt 26:64–65; Mk 14:62–64). Kdo slouží jemu, slouží Bohu.

7:15 Byl zraněn. Dánijjél byl zděšen tím, co viděl (28), přesto se dožaduje vysvětlení nesrozumitelných jevů (16, 19). Je to od něho projev odvahy: touhy znát pravdu navzdory tušení, že odhalená záhada bude ještě děsivější (21). Milovat pravdu, ať je jakákoliv; hledat ji, ať je kdekoliv, je známka vysokého stupně zralosti. Zavírat před ní oči jen proto, že je nepřijemná, je dětinské, nedospělé, a v důsledku vede k paralyzující neschopnosti se na těžké časy připravit.

7:18 Svatí. Viz 21–22, 25 a 27. Nebudou to andělé, nýbrž věrní věřící, komu bude svěřeno království (srv. 1Kor 6:1–11; 2Tm 2:12; Zj 22:5).

Nejvyššího. Mezi „Synem člověka“ coby Králem (13–14) a „svatými Nejvyššího“ coby těmi, kdo budou mít podíl na jeho království, je úzká spojitost (22, 27).

Po věčnost. Viz 6:26; 7:14 a jeho pozn..

7:21 Vedl boj se svatými a přemáhal je. Než se Boží věrní ujmou věčné vlády nad světem (18, 27 Mt 5:5), budou vystaveni pronásledování, které prověří jejich víru (Zj 13:7–10; Zj 14:12).

7:22 Pradávný dní. Přestože malý roh (8) bude mít nějaký čas k rouhání (25) a pronásledování svatých (21), nakonec podlehne Božímu soudu (Za 14:1–4; Zj 19:2).

Kralování. Boží zásahy do historie směřují k tomu, co NZ nazývá „královstvím Božím“ (viz čl. *Království Boží Mt 4*).

7:25 Dobu a doby a půl doby. Slovo pro „čas“ (*idan* יָדָן) je stejné

k vyvracení a k ničení jí až do konce,²⁷ a kralování a vláda a velikost království pod všemi nebesy bude dána lidu svatých Nejvyššího; jeho kralování – kralování věčné, a všechna panství mu budou sloužit a poslušnost prokazovat.

²⁸Až potud konec té věci. Já, Dánijjél – mé myšlenky mě velmi zneklidňovaly a jasné rysy mé tváře se na mně měnily, ale uchoval jsem tu věc ve svém srdci.

Vidění o beranu a kozlu

8

V třetím roce kralování Bělšaccara, krále, se mi – mně, Dánijjélovi – ukázalo vidění, po tom, jež se mi ukázalo na počátku;² a ve vidění jsem zřel, že se v mém zření stalo, že jsem já byl v Šúšánu, v paláci, v kraji Élámu, a ve vidění jsem zřel, že jsem se já octl u řeky Úlaje.³ I pozvedl jsem své oči a uviděl jsem, že hle, před řekou stál jeden beran, jenž měl dva rohy, a ty dva rohy byly vysoké, ale jeden byl vyšší než druhý, a ten vyšší vzrůstal později.⁴ Viděl jsem toho berana trkajícího k západu a k severu a k jihu, takže žádná zvířata před ním nemohla obstát a nebylo vyprošťujícího z jeho dosahu, i choval se podle své libosti a stal se velikým.

⁵A když jsem se já jal uvažovat, hle, od západu na tvář vší země přicházel kozel, aniž zavadil o zem, ten kozel – mezi jeho očima byl nápadný roh;⁶ i přišel až k tomu beranovi, vládnoucímu těmi dvěma rohy, jehož jsem uviděl stojícího před řekou, a rozběhl se proti němu v popuzení své síly.⁷ I uviděl jsem ho dorazivšího vedle toho berana, i vrhl se rozhořčeně na něho a udeřil toho berana a zlámal jeho dva rohy, aniž se v tom beranu projevila síla k obstání před ním, nýbrž ho shodil na zem a jal se ho pošlapávat a nevyskytl se vyprošťující berana z jeho moci.⁸ A ten kozel se stal nesmírně velikým, a když nabyl moci, zlámal se ten veliký roh a místo něho vzrostly čtyři nápadné rohy ke čtyřem větrům nebes;

jako v 4:13 a 4:20, kde může znamenat jeden rok (viz pozn. 4:13 a Zj 12:14). Nejjistější zřejmě bude považovat toto časové určení za dobu, kterou Boží intervence zkrátí ve prospěch svého lidu (Mt 24:22).

7:26 Soud. Nebeský soud (viz 10). Nebesa jsou stvořené místo, Boží soudní síň, nikoliv Boží „bydliště“ (1Kr 8:27).

7:27 Lidu svatých. Viz pozn. 18.

7:28 Velmi zneklidňovaly. Myšlenky o Izraeli, který nepřestal hřešit ani v zajetí a vykoledoval si tak sedminásobný trest pod vládou cizích království (srv. pozn. 9:11), Dánijjéla deptaly (8:27), přestože věděl, že ultimátní závěr dějin vyústí ve vítěznou vládu Božích věrných (srv. pozn. 18).

Ve svém srdci. Dánijjél zmiňuje tento detail, aby zdůraznil, že si nelibuje v takové představě apokalyptických vizí. Ani s autoritou nad pohany u Babylonského i Perského královského dvora nemohl být osočen ze zrady věrnosti Božímu lidu. O budoucích událostech hovořil zkroušeně a s lítostí. Nemnul si ruce nad ztrestanými nevěrnými ani nad zahynuvšími nepřáteli. Tímto postojem srdce je příkladem všem.

8:1–12:23 Dánijjél se v poledních 5 kapitolách vrací k hebrejštině. Text 2:4–7:28 je v Aramejštině (viz pozn. 2:4).

8:1 V třetím roce kralování Bělšaccara. Viz pozn. 5:1. Není jednoznačně jisté, zda Bělšaccarova spoluvláda s Nabonidem začala zároveň s Nabonidovým nástupem (556 př.Kr.) nebo o něco později. Ať tak či onak, události páté a osmé kapitoly je nutno chronologicky umístit mezi události kapitol 4 a 5.

Ukázalo se vidění. Dánijjél zakouší podobnou „cestovní“ vizi jako prorok Ezekiél (Ez 3:12–15).

8:2 V Šúšánu. V Dánijjélově době byl Šúšán hlavním městem území jménem Élám, asi 370km východně od Babylóna. Není zřejmé, zda tehdy byla tato země nezávislá nebo spojena s Babylónem či Médeou. Později se však stal diplomatickým a administrativním hlavním městem Perského impéria (srv. Est 1:2; Neh 1:1).

8:3 Dva rohy. Verš 20 identifikuje berana se dvěma rohy jako krále Médského a Perského království.

Vyšší. Symbolismus pomáhá objasnit Médo-Perská historie. Médové se stali mocnými a nezávislými na Asýrii po r. 631 př.Kr. Peršané začali jako nevýznamná část médského království, ale chopili se nadvlády, když si Kóreš (559–530 př.Kr.) z Anšanu (v Élámu) podmanil Médeu. Tehdy připojil ke svým titulům i „Král Médů“. Proto oba rohy jsou vysoké, ale vyšší reprezentuje mocnější Persii, a vyrostl později, protože Persie se dostala k moci později než Médea.

8:4 Trkajícího k západu a k severu a k jihu. Kóreš nejprve dobyl Malou Asii, poté severní i jižní Mezopotámii. Panovníci, následující po něm, rozšířili Médo-Perskou vládu daleko na Východ.

Stal se velikým. Perské impérium se stalo rozlehlejším a mocnějším než kterákoliv předchozí říše v dějinách Blízkého Východu.

8:5 Sotva se země dotýkal. Obraz postihuje rychlost, s jakou Alexandr dobýval cílová území (viz pozn. 7:6). Mocnou Persii (viz pozn. 4) dokázal dobýt během pouhých tří let.

Kozel. Verš 21 identifikuje kozla jako Řecko a roh mezi očima jako jeho prvního krále. Symbolismus výstižně zachycuje rozmach Řeckého impéria pod vedením Alexandra Velikého (356–323 př.Kr.).

8:8 Nesmírně velikým. Alexandrovo impérium brzy překonalo perskou říši i rozlohou. V roce 327 př.Kr. pokrývalo území dnešního Afghánistánu a později sahalo až do údolí Indus.

Roh se zlomil. Když Alexandrova armáda odmítla pokračovat dále na východ, vrátil se do Babylóna, kde zemřel ve věku třiatřiceti let.

Místo něho vzrostly čtyři nápadné rohy ke čtyřem větrům nebes. Verš 22 napovídá, že tyto rohy symbolizují čtyři království, na které se rozdělil Alexandrova říše. Historické záznamy dokládají, že po určité době vnitřních tahanic se čtyři Alexandrovi generálové podělili o bývalé řecké impérium. Viz pozn. 7:6.

⁹a z jednoho z nich vyšel jeden maličký roh, jenž se mimořádně zvětšil k jihu a ke vzcházení a k okrase, ¹⁰ano, zvětšil se až k osazenstvu nebes a z toho osazenstva posrážel na zem, i z hvězd, a pošlapal je, ¹¹a vzeplal se až ke Knížeti toho osazenstva, takže od něho odňal ustavičnou obět a základ jeho svatyně byl shozen, ¹²a proti ustavičné oběti bylo v bezbožnosti vypravováno vojsko, i jal se na zem shazovat pravdu, a když tak jednal, měl úspěch. ¹³I uslyšel jsem jednoho svatého mluvícího, a jiný svatý tomu dotyčnému, jenž mluvil, řekl: Až dokdy – toto vidění o ustavičné oběti, a ta pustošící bezbožnost, vydávání i svatyně i osazenstva v pošlapávání? ¹⁴A řekl k němu: Až do dvou tisíc a tří set večerů-jiter; pak bude svatyně očištěna.

¹⁵A když jsem já, Dánijjél, ušel to vidění a chtěl jsem zvědět jeho význam, stalo se, že hle, naproti mně stálo jakoby vzezření muže ¹⁶a uslyšel jsem hlas člověka nad Úlajem, jenž zavolal a řekl: Gavriéli, dej tomuto pochopit to vidění! ¹⁷I přišel vedle mého stanoviště a při jeho příchodu jsem strnul leknutím a padl jsem na svou tvář, i řekl ke mně: Rozuměj, synu člověka, že to vidění je o čase konce. ¹⁸A při jeho mluvení se mnou jsem na své tváři k zemi klesl omámen, i sáhl na mne a postavil mě na mém stanovišti ¹⁹a řekl: Hle, já, dávající ti na vědomí, co se bude dít v posledku doby rozhorlení, neboť konec nastane k určenému času. ²⁰Ten beran, jehož jsi uviděl, vládnoucí těmi dvěma rohy, toť králové Mádaje a Persie, ²¹a ten chlupatý kozel, jehož jsi uviděl, toť král Jávána, a ten veliký roh, jenž byl mezi jeho očima, to je první král. ²²A že se zlámal a místo něho se postavily čtyři, budou z toho národa povstávat čtyři království, ne však s jeho silou;

²³a v posledku jejich kralování, až bezbožní naplní míru, bude povstávat král sverpý v tváři a znalý pletich ²⁴a jeho síla bude nabývat moci, ale nikoli jeho silou, a bude podivuhodně působit zhoubu a nabude úspěchu, když se jme tak jednat, a pohubí mocné a lid svatých. ²⁵A na základě svého důvtipu umožní svou rukou i úspěch klamu a ve svém srdci se bude činit velikým; a znenadání bude mnohé hubit, a bude se stavět i proti Knížeti knížat, ale bude muset být bez ruky rozdrčen. ²⁶A to vidění o večerech a jitrech, jak bylo řečeno, to je pravda; ty však to vidění ukryj, neboť je na mnohé dni.

8:9 Napatrný roh. Verš 23 naznačuje, že rok symbolizuje zlého krále, který povstane z jednoho ze čtyř řeckých království po delším čase („konce jejich kralování“). Ličení skutků tohoto krále (vv. 9–14, 23–25) identifikuje jako Antiocha IV. Epifana z dynastie Seleukovců, vládnoucího mezi 175 a 164 př.Kr. Nezaměnit s malým rohem ze 7:8, který povstane až za římského období, po řeckém.

K okrase. Dosl. k Nádherné (Slavné, Ctnostné, Ozdobné) — rozumí se (implicitně) Zemi Zaslibené. Antiochos IV. Epifanés ve snaze helenizovat svá území zakázal židovské náboženství včetně chrámových obřadů, čtení Tóry, zachovávání Sabatu i obřizku; Židé byli dokonce nuceni účastnit se helénským modloslužeb. K aktivnímu odporu se odhodlali po hrdinském činu starého kněze Matatiáše, který neuposlechl rozkaz obětovat modle a namísto toho zabil královského úředníka i Žida, ochotného obět vykonat. (To nám mj. připomíná, že pronásledování bezbožnou vládou si lidé vykoledují ani ne tak tím, co by dělali, jako spíše tím, co udělat odmítnou.) Tím odstartoval vzpouru Makabejských, vylíčenou v deuterokanonické knize 2 Makabejská a v jejím románovém zpracování Howarda Fasta *Moji stateční bratři*. Svátek Chanuka Židé dodnes slaví na památku vítězství tohoto povstání, je muž se roku 164 př.Kr. skutečně podařilo osvobodit Jeruzalém ode všech helenizátorů a znovu posvětit chrám. !!! **DOPSAT !!!** reference a přehled svátků, sladit s Úvodem

8:10 Posrážel. Symbolické zachycení krutého pronásledování Božího lidu za Antiocha IV. Epifana. Viz pozn. 8:9 a Úvod: Záměr a zvláštnosti. Srv. 11:21–35; 1Mak 1:10–64.

Z hvězd. Hvězdy symbolizují Boží lid; srv. 12:3; Jr 33:22; Gn 12:3; Gn 15:5 a/nebo nebeskou armádu andělů (Iz 14:13; viz též 2Mak 9:10). Antiochovy mince ho zobrazují s hvězdou nad hlavou. Útok na lid Boží znamená útok proti nebi.

8:11 Knížeti. Zde označení pro Boha, Pána zástupů (hebr. „armád“ (אֲרָמָה); srv. Iz 6:3). Ve verši 25 je formulace „kníže knížat“. Antiochos IV. si osvojil přídomek Epifanés („Bůh zjevený“) a považoval sám sebe za manifestaci Dia, hlavního boha řeckého panteonu.

Odňal. Viz (vv. 12–13; 11:31 a pozn. 8:9.)

Svatyně. Antiochos IV. nejen vstoupil do Nejsvětější Svatyně jeruzalémského chrámu a vydrancoval z ní zlaté a stříbrné nádoby, ale dokonce na Hospodinově oltáři na chrámovém nádvoří vztyčil oltář Diův a obětoval na něm prase (viz pozn. 11:31).

8:12 Proti ustavičné oběti bylo v bezbožnosti vypravováno vojsko. Proti lid je vydán v moc rohu, který začal jako malý (v. 9), tedy Antiocha IV. Zákaz chrámové bohoslužby lze od bezbožného vladaře

očekávat.

Měl úspěch. Úspěch rohu, který začal jako malý (v. 9, Antiocha IV.) obnášel i zničení kopií hebrejských Písem (1Mak 1:56–57).

8:14 2300 večerů a jiter. Fráze „večerů a jiter“ (erev boker בְּקֶרֶב יָמִים) se v celém SZ objevuje pouze zde a ve verši 26. Lze ji chápat jako odkaz na večerní a ranní oběti (srv. Ex 29:38–42); v takovém případě by to znamenalo dobu 1150 dní. Jiné pohledy považují frázi za prosté označení 2300 dní. Vzhledem k tomu, že počátek pronásledování Antiochem IV. lze spojit s jakýmkoliv počtem incidentů již od 171 př.Kr., je těžké jednoznačně rozhodnout, ke kterému chápání fráze se přiklonit. Číslo 23 může symbolizovat pevně stanovené období, podobně jak je tomu v mimobiblické apokalyptické literatuře.

Pak bude svatyně očištěna. Chrám byl vyčištěn a znovu zasvěcen pod vedením Judy Makabejského 25. prosince 165 př.Kr. (viz pozn. 11:34; srv. Za 9:13–17).

8:16 Gavriéli. Tento anděl je v Písmu zmíněn jménem čtyřikrát (9:21; Lk 1:11, 19, 26). Jméno znamená „Bůh je moje síla“.

8:17 Synu člověka. Viz pozn. 7:13. „Silný Boží“ (viz pozn. 16) promlouvá k vznešenému smrtelníkovi.

O čase konce. Viz též v. 19. Vazba nemusí nutně znamenat úplný závěr historie; Ve verších 11:27 a 11:35 je podobné spojení umístěno v kontextu, který pravděpodobně odkazuje ke konci pronásledování pod Antiochem IV.

8:19 Rozhorlení. „Čas hněvu“ může znamenat období Božího hněvu, namířeného proti Izraeli, vykonaného nadvládou Babylóňanů, Peršanů a Řeků.

8:20 Beran. Viz pozn. 3 a 4.

8:21 Kozel ... roh. Viz pozn. 5 a 6.

8:22 Čtyři. Viz pozn. 8.

8:23–25 Viz pozn. 9–14. Někteří vykladači spatřují v popisu rohu v této kapitole (v. 8) obraz Antikrista v podobě Antiocha IV. coby typu mocného oponenta Božího lidu v budoucnosti. !!! **DOPSAT !!!** typologii někdy do článku

8:25 Bez přispění lidské ruky bude zničen. Antiochos IV. nebyl zavražděn ani nepadl v bitvě. Jeho smrt v roce 164 př.Kr. nastala jako důsledek nervové choroby. Záznamy jeho smrti jsou v 1Mak 6:1–16 a 2Mak 9:1–28.

Mnohé. Tj. věrné Židy.

Proti Knížeti knížat. Odkaz na Boha.

8:26 To vidění ukryj. Pečeť byla používána k jednomu ze dvou účelů:

²⁷A já, Dánijjél, jsem byl zdrcený a na několik dní jsem onemocněl; pak jsem vstal a jal jsem se vykonávat své zaměstnání u krále, ale byl jsem pln hrůzy nad tím viděním, a nebylo chápajícího.

Danielova modlitba

9 V prvním roce krále Dárjaveše, syna Achašvéróšova, ze semene Mádajova, jenž byl uveden v kralování nad Kasdím, ²v prvním roce jeho kralování, jsem já, Dánijjél, z knih nabyt pochopení o počtu let, o nichž se slovo Hospodinovo dostalo k Jeremjovi, proroku, stran vyplnění rumišť Jerúsaléma – sedmdesát let. ³I obrátil jsem svou tvář k Pánu, Bohu, k vyhledávání ho modlitbou a úpěnlivými prosbami v postu a pytlovině a popele,

⁴i jal jsem se modlit Hospodinu, svému Bohu, a vyznávat se, a řekl jsem: Ach, Pane, BOŽE veliký a hrozný, dbající smlouvy a laskavosti vůči milujícím ho a vůči dbajícím jeho rozkazů, ⁵hřešili jsme a bezpráví jsme se dopouštěli a zlovolně jsme jednali a bouřili jsme se, – ach, odvracet se od tvých rozkazů a od tvých práv! – ⁶aniž jsme obraceli sluch k tvým nevolníkům, prorokům, již mluvili v tvém jménu k našim králům, našim knížatům a našim otcům a ke všemu lidu země. ⁷Tvá, Pane, je spravedlnost, nám však patří ostuda tváří, jako tohoto dne, mužům Júdovým a obyvatelům Jerúsaléma a všemu Isráéli, blízkým i vzdáleným, ve všech zemích, kam jsi je zahnal pro jejich věrolomnost, již se proti tobě věrolomně dopustili. ⁸Nám, Pane, patří ostuda tváří, našim králům, našim knížatům a našim otcům, protože jsme vůči tobě hřešili; ⁹slitování a odpouštění jsou Páně, našeho Boha, neboť jsme se proti němu bouřili, ¹⁰aniž jsme poslouchali na hlas Hospodina, svého Boha, stran chození v jeho zákonech, jež předkládal naši tváři skrze své nevolníky, proroky. ¹¹Ano, oni, všecken Isráel, překračovali tvůj zákon v odvracení se, aby nebylo poslouchání na tvůj hlas, i musela se na nás vylít kletba a přísaha, jež je zapsána v zákoně Mojžíše, Božího nevolníka, neboť jsme vůči němu hřešili ¹²a on potvrdil svá slova, jež vyslovil proti nám a proti našim soudcům, kteří nás soudili, uváděním veliké pohromy na nás, ježto pod všemi nebesy se nečinilo, jak se činilo v Jerúsalémě; ¹³jak je psáno v zákoně Mojžíšově o vši této pohromě: Přišla na nás, aniž jsme se Hospodina, svého Boha, jali uprošovat při odvracení od našich nepravostí a při nabytí rozumnosti tvou věrností. ¹⁴A Hospodin bděl nad touto pohromou a uvedl ji na nás, neboť Hospodin, náš Bůh, je při všem svém konání, jež koná, spravedlivý, a neposlouchali jsme na jeho hlas, ¹⁵a nyní, Pane, náš Bože, jenž jsi svůj lid silnou rukou vyvedl ze země Egypta a zřídil sis věhlas, jako tohoto dne, jsme hřešili a zlovolně jsme jednali! ¹⁶Pane, podle všech tvých spravedlivých skutků, kéž se, prosím, odvrací tvůj hněv a tvé popuzení od tvého města Jerúsaléma, tvé svaté hory, vždyť pro naše hříchy a pro nepravosti našich otců se stal Jerúsalem a tvůj lid potupou všemu našemu okolí! ¹⁷Nuže tedy, náš Bože, obrať sluch k modlitbě svého nevolníka a k jeho úpěnlivým prosbám a rozsvět svou tvář nad svou svatyní, jež je zpustlá, pro Pána! ¹⁸Nachyl své ucho a slyš, otevři své oči a viz naše zpusťování, i město, nad nímž se děje dovolávání tvého jména, vždyť my ne pro své spravedlivé skutky dávame svým úpěnlivým prosbám padat před tvou tvář, nýbrž pro tvá mnohá slitování. ¹⁹Pane, slyš, Pane, odpusť! Pane, věnuj pozornost a jednej, kéž nemeškáš – pro sebe, můj Bože, neboť nad tvým městem a nad tvým lidem se děje dovolávání tvého jména!

²⁰A ještě jsem já mluvil, ano, modlil se a vyznával své hříchy a hříchy svého lidu, Isráele, a před tvář Hospodina, svého Boha, dával padat své úpěnlivé prosbě za svatou horu svého Boha, ²¹ano, ještě jsem já

(1) Budto jako certifikát autentičnosti („Toto je opravdu královo nařízení!“) anebo (2) k zabezpečení důvěrného dokumentu. Tento druhý význam nejlépe odpovídá kontextu (srv. [pozn. 6:18](#)).

Neboť je na mnohé dni. Dobyvačné tažení Alexandra Velikého (333–323 př.Kr.) začalo téměř dvě století po Dánijjélových vizech (cca. 500 př.Kr.); Antiochos IV. vládl století a půl po Alexandrovi (171–164 př.Kr.).

9:1 Dárjaveše. Viz [pozn. 5:31](#) a [6:1](#). První rok Dárjavešovy vlády byl 539 př. Kr.

Achašvéróšova. Nezaměnit s králem z [Est 1:1](#). Hebrejská odvozenina (אַחַשְׁוֵרֶשֶׁת) původního perského Xerxes (𐎧𐎡𐎴𐎠𐎿𐎧𐎥𐎡𐎴 „král všech mužů“ nebo „hrdina mezi králi“). Mohl to být královský titul, a ne vlastní jméno.

9:2 Jeremjovi. Viz [Jr 25:11](#) a [Jr 29:10](#). Sedmdesát let lze považovat budto za zaokrouhlený věk jednoho lidského života, anebo za přesné časové určení. Někteří toto období datují od 586 př.Kr. (zničení jeruzalémského chrámu Nevúchadneccarem) do 515 př.Kr. kdy byl dokončena rekonstrukce chrámu Zerubbávelem (srv. [pozn. 26](#)). Jiní považují za začátek 70 let první rok Dánijjélova zajetí (604 př.Kr., srv. [pozn. 1:1](#)). Není pochyb, že Dánijjél byl obeznámen s Isajovým proctvím o propuštění Izraele z otroctví pohanským vladařem jménem Kóreš ([Iz 44:28](#); [Iz 45:1–13](#)). Viz čl. [Kóreš je můj pastýř Iz 44](#). Daniel považuje Kórešovo propuštění za rok naplnění Jeremjova prorocství,

podobně jako autor knih Paralipomenon !!! **DOPSAT !!!** [větvení pro Letopisů] ([2Pa 36:22](#)). V literatuře starého Blízkého Východu bylo 70 let standardní dobou trestu božstva nad neposlušným lidem. Tento čas mohl být prodloužen nebo zkrácen podle reakce lidí (viz [Jr 18:7–10](#); viz též [Úvod k prorockým knihám](#)). Proto určitá flexibilita v aplikaci číslice 70 různými biblickými autory není překvapivá.

9:3 Modlitbou. Dánijjél byl zděšen, protože věděl, že Izrael byl 70 let v zajetí za trest pro své hříchy, ale ani po 70 letech se od svých hříchů neodvrátil. Srv. [pozn. 11](#).

9:4–19 Dánijjélova modlitba vyrůstá z chápání vztahu s Bohem jako smluvního (požehnání za poslušnost a prokletí za neposlušnost; viz zejména [vv. 5, 7, 11–12](#); [Lv 26:14–45](#); [Dt 28:15–68](#); [Dt 30:1–5](#)). Podobnou modlitbu předkládá Boží lid v [Neh 9:6–38](#). Modlitbu tvoří čtyři části: (1) uctívání ([v. 4](#)); (2) doznání hříchů ([vv. 5–11a](#)); (3) uznání Boží spravedlnosti a zaslouženosti trestu ([vv. 11b–14](#)) a (4) prosba o Boží slitování, opřená o Jeho jméno, království a vůli ([vv. 15–19](#)). Modlitba stojí na Božích zaslíbeních ([v. 2](#)), je pronesena zkroutěným duchem ([v. 3](#)) a ukazuje tak vzor náležitých prvků účinné modlitby.

9:11 Mojžíše. Dánijjélovi bylo jasné, že když si Izrael nevzal ponaučení ze sedmdesátiletého otroctví, čeká ho sedminásobný trest, jak píše Mojžíš ([Lv 26:18, 21, 24, 28](#)). Národ bude sloužit cizincům 490 dalších let. Historie nás učí, že tato lůta byla Boží milostí o něco zkrácena (srv. [Jr 18:8](#)). !!! **DOPSAT !!!**

mluvil v modlitbě, když na mne za času večerní oběti daru sahal ten muž Gavriél, jehož jsem byl zřel ve vidění na počátku, jsa velmi vysílen, ²²a jal se dávat pochopení a mluvit se mnou, i řekl: Dánijjéli, vyšel jsem nyní poučit tě o významu toho. ²³Na počátku tvých úpěnlivých proseb vyšlo slovo, takže jsem já přišel podat zprávu, neboť ty jsi velmi cenný, chápej tedy stran toho slova, ano, buď pozorný stran toho vidění.

²⁴Pro tvůj lid a pro tvé svaté město je určeno sedmdesát sedmic ke skoncování s bezbožností a k naplnění míry hříchů a k učinění zadost za nepravosti a k uvedení věčné spravedlnosti a ke zpečetění vidění a proroctví a k pomazání Nejsvětějšího. ²⁵Nechť tedy víš a nabýváš rozhledu: od vyjití slova o obnovení a o budování Jerúsaléma až po Pomazaného, Panovníka, bude sedm sedmic a šedesát a dvě sedmice; bude obnovováno a zbudováno prostranství a ulice, byť v tísní časů. ²⁶A po těch šedesáti a dvou sedmicích bude Pomazaný muset být zabit, aniž bude co mít, a město a svatyni bude ničit lid panovníka, jenž přijde, a konec toho – jako v záplavě, a až do konce boj, určená pustošení. ²⁷Na jednu sedmici však vzhledem k mnohým upevní smlouvu, a v polovině té sedmice bude zastavovat oběti, i oběť daru, a k dovršení ohavností tam bude pustošitel, a to až než se na pustošícího bude vylévat zhoubá, a to určená.

Muž ve lněném oděvu

V třetím roce Kóřeše, krále Persie, byla Dánijjélovi, jehož jméno bylo nazváno Béltešaccar, zjevená jistá věc, a ta věc byla pravdivá, ale strast veliká; i pochopil tu věc, ano, nabyl pochopení stran toho vidění.

²V oněch dnech jsem já, Dánijjél, na celé tři týdny upadl v truchlivost; ³nepojedl jsem žádoucího pokrmu, aniž maso aneb víno vešlo do mých úst, aniž jsem se vůbec pomazal, až do vyplnění celých tří týdnů.

⁴A v dvacátý a čtvrtý den prvního měsíce, když jsem se já octl na břehu veliké řeky, – to byl Hiddekel, – ⁵tu jsem pozvedl své oči a uviděl jsem, že hle, jeden muž, oblečený plátěnými rouchy, a jeho kyčle byly přepásány zlatem z Úfázu ⁶a jeho tělo bylo jako chrysolit a jeho tvář vzezřením jako blesk a jeho oči jako ohnivé pochodně a jeho paže a jeho nohy vzhledem jako blýskavá mosaz, a zvuk jeho slov jako zvuk davu. ⁷A to vidění jsem viděl já, Dánijjél, samotem, neboť muži, kteří byli se mnou, to vidění neviděli, avšak padlo na ně veliké zděšení, takže utekli, aby se skryli, ⁸a já jsem zbyl samotem a toto veliké vidění jsem uviděl, ale

9:21 Gavriél. Viz pozn. 8:16.

9:24 Sedmdesát sedmic. Sedmdesát „týdnů“ let je 490 let (70×7).

9:25–27 „Sedmdesát týdnů“ let je rozděleno do tří menších celků o délce: 49 let („sedm sedmic“, v. 25); 434 let („šedesáti a dvou sedmicích“, v. 26) a 7 let („jednu sedmici“, v. 27). Vykладаči se rozcházejí v otázce, zda tyto části tvoří navazující sekvenci, nebo zda jsou odděleny nějakými časovými intervaly. Pokusy srovnat chronologii příliš přesně selhávají, protože počty let byly zamýšleny jako zaokrouhlená čísla, reprezentující období. Přestože Dánijjélovy kalkulace nemohou být brány jako precizní, základní vzorec je zřetelný bez nebezpečí spekulací: Po pokynu obnovit Jeruzalém (v. 25) následuje „sedm týdnů“, tedy 49 let, během nichž byla rekonstrukce Jeruzaléma dokončena (viz knihy Ezrá a Nechemjá). Poté následovalo „šedesát dva týdnů“, tedy 434 let (v. 25), během nichž bude zabit Mesiáš (v. 26; viz pozn. 26). Poslední „jeden týden“ (v. 27) bude naplněn v blízkosti doby Kristovy pozemské služby. Pokud by zkáza verše 27 měla znamenat destrukci chrámu Římany v roce 70 po Kr., pak součet „týdnů“ nevychází bez mezer mezi nimi. To by se dalo přičíst Boží milosti, která původní lhůtu zkrátí (viz pozn. 11).

9:26 Mesiáš ... svatyni. Podle tohoto proroctví bude Pomazaný zabit před zničením jeruzalémského chrámu. Druhý chrám, který po návratu z babylónského zajetí obnovil Zerubbábel (Ezd 5:2; Ekd 6:15; Za 1:12; Za 4:9) a který v roce 20 př. Kr. ještě rozšířil Herodes ve snaze zavděčit se Židům, byl srovnán se zemí Římany v roce 70 po Kr. a od té doby nebyl nikdy obnoven. Na jeho místě dnes stojí mešita; není žádá naděje, že by mohl být znovu zbudován, aby před jeho dalším zničením mohl být zabit Pomazaný. Příchod Mesiáše musíme hledat mezi 20 př. Kr. a 70 po Kr.

Lid panovníka, jenž přijde. Narážka budto na řeckého Antiocha IV. Epifana jakožto předchůdce římského generála Tita (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.), anebo přímo na Tita a jeho amrádu, která zničila Jeruzalém v roce 70 po Kr.

9:27 Smlouvu. Nevýjádřený podmět „on“ je nejpravděpodobněji Pomazaný anebo „vůdce“ z verše 26. Názor, že je zde řeč dohodě mezi

Antikristem a židovským národem, shromážděným v Zemi v době „velkého pronásledování“, je sice populární, leč méně pravděpodobný. **Bude zastavovat oběti, i oběť daru.** Pravděpodobně ukončení sz obětního systému Kristovou zástupnou obětí jednou provždy a pro všechny (viz Iz 53:10; Ř 12:1). Je však také možné, že se zde mluví o znesvěcení chrámu Antiochem IV. Epifanem nebo Titem (viz pozn. 26.) Někteří zastávají méně pravděpodobný pohled, že je řeč o Antikristově zákazu náboženských praktik obecně shromážděnému Izraeli po třech a půl letech (Zj 11:2; 12:6, 14) „velkého pronásledování“.

K dovršení ohavností. Patrně zkáza chrámu Antiochem IV. nebo Titem (viz pozn. 26 a Úvod: Záměr a zvláštnosti). Podobné fráze se vyskytují v 8:13; 11:31 a 12:11 (viz poznámky k nim), stejně jako v 1Mak 1:54. Da 8:3 a 1Mak 1:54 odkazují k Antiochovi IV. Dánijjél používá stejný jazyk k popisu toho, kdo znesvětil chrám v blízkosti doby Mesiášovy. Ježíš na tuto ohavnost naráží v Mt 24:15 a Mk 13:14.

10:1–12:13 Vize budoucnosti Božího lidu. Zde prorok obrací pozornost k závěrečné, delší vizi, zaměřené na vládu Antiocha IV. Epifana (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) i na dobu po něm. Tento materiál se dělí na 4 hlavní části: (1) andělova zvěst Dánijjélovi (10:1–11:1), (2) události od Dánijjéla po Antiocha IV. Epifana (11:2–20), Vláda Antiocha IV. Epifana (11:21–12:3) a závěrečné poselství k Dánijjélovi (12:4–13).

10:1 V třetím roce Kóřeše, krále Persie. V roce 537 př. Kr. Viz pozn. 1:21; 5:30; 6:1 a 9:1. Tou dobou byli někteří Izraelité zpátky v Zemi, kde budovali chrám (Ezd 1:1–4; 3:8), avšak rekonstrukci budou nuceni brzy pozastavit (Ezd 4:24).

10:2 Upadl v truchlivost. Pravděpodobný důvod Dánijjélova zármutku byl stav Jeruzaléma (Neh 1:4; Iz 61:3–4; 64:8–12; 66:10).

10:5 Muž, oblečený plátěnými rouchy. Verše 5 a 6 nabízejí detailní popis anděla, snad Gabriela (9:2) nebo toho, kdo ke Gabrielovi mluvil (8:16). Jeho zjev je podobný slávě Pána (Ez 1:26–28; Zj 1:12–16). Další zmínky o andělech jsou např. Sd 13:6; Ez 9:2–3; 10:2 nebo Lk 24:4.

10:7 Veliké zděšení. Srv. Iz 6:5 a Lk 5:8.

10

nezbylo ve mně síly, neboť má životnost se obrátila v neduživost, aniž jsem sílu udržel. ⁹I uslyšel jsem zvuk jeho slov, a za svého slyšení zvuku jeho slov, tu jsem se já omámen octl na své tváři, ano, svou tváří k zemi; ¹⁰a hle, sáhla na mne ruka, jež mě pozvedla na má kolena a na dlaně mých rukou, ¹¹a řekl ke mně: Dánijjéli, muži velmi cenný, buď pozorný stran slov, jež já k tobě vyslovuji, a postav se na svém stanovišti, neboť jsem nyní byl k tobě vyslán. A při jeho mluvení touto řečí se mnou jsem stál, třesa se; ¹²i řekl ke mně: Nechtě se nebojíš, Dánijjéli, neboť od prvního dne, co jsi své srdce odevzdal věnování pozornosti a sebeponižování před tváří svého Boha, byla tvá slova vyslýchána a já jsem na tvá slova přišel; ¹³po dvacet a jeden den však naproti mně stál kníže království Persie, ale hle, pomoci mi přišel Micháél, jeden z předních knížat, takže jsem já tam, u králů Persie, převládl, ¹⁴i přišel jsem dát ti pochopit, co se bude v posledku dní přiházet tvému lidu, neboť to vidění je ještě na mnohé dni.

¹⁵A při jeho mluvení se mnou těmito slovy jsem sklopil svou tvář k zemi a oněměl jsem, ¹⁶a hle, na mé rty sahal kdosi podobou jako synové lidí, i otevřel jsem svá ústa a promluvil jsem, a řekl jsem k tomu, jenž stál naproti mně: Můj pane, v tom vidění se mé úzkosti obrátily proti mně, aniž jsem sílu udržel. ¹⁷A jak by mohl nevolník tohoto mého pána mluvit s tímto mým pánem? a já, od té doby ve mně nezůstává síla a nezbylo ve mně dechu. ¹⁸A opět na mne sáhl, vzezřením jako člověk, a posilnil mě ¹⁹a řekl: Nechtě se nebojíš, muži velmi cenný, pokoj tobě, buď silný, ano, buď silný! A při jeho mluvení se mnou jsem si dodal odvahy a řekl jsem: Nechtě můj pán pronáší výrok, neboť jsi mě posilnil. ²⁰I řekl: Zda víš, nač jsem k tobě přišel? A nyní se budu vracet k bojování s knížetem Persie, a když já budu odcházet, hle, přijde kníže Jávána; ²¹avšak chci ti oznámit, co je zaznamenáno v zápise pravdy, ač není ani jednoho dodavšího si se mnou odvahy proti těmto, leč Micháél, váš kníže.

Výklad vidění o posledních dnech

11

A já, v prvním roce Dárjávaše, Mádajovce, bylo mé postavení být mu posilujícím a pevností. ²Nyní ti tedy budu oznamovat pravdu: Hle, Persii budou ještě v čele stát tři králové, a čtvrtý bude bohatnout mnohem více než všichni a ve své síle skrze své bohatství bude moci všechny pohnout proti království Jávána. ³I povstane mocný král, jenž bude vládnout mohutnou vládou a jednat podle své libovůle, ⁴a za jeho povstání se jeho království bude lámat a dělit ke čtyřem větrům nebes, ale ne pro jeho potomstvo ani podle jeho vládnutí, jímž vládl, nýbrž se jeho království bude vyvracet pro jiné, mimo tyto. ⁵A silít bude král jihu, jenž bude z jeho knížat, a bude silít nad něho a vládnout, jeho vláda bude mohutnou vládou; ⁶a na konci let se budou spojovat, když dcera krále jihu se bude dostávat ke králi severu, k uskutečnění společné dohody, ona však nebude moci

10:12 Jsi své srdce odevzdal věnování pozornosti. Danielova moudrost nebyla náhodná; usiloval o ni celým srdcem (srv. [Jr 29:16](#)).

10:13 Dvacet a jeden den. Když se modlíme, uvádíme do pohybu souvislosti v neviditelném světě, o jakých většinou nemáme ani nejmenší tušení. Srv. [Ef 6:12](#) a [Zj 12:7–9](#).

Kníže království Persie. Teritoriální démon, Satanův anděl, okupující Persii. V anglických Biblích nese označení "Prince of Persia." Populární videohra a film téhož jména jsou typickou ukázkou zpohanštění kultury, kdysi křesťanské; lze je považovat za oslavu tohoto prastarého démona. Srv. [Jb 1:6–12](#); [Ž 82](#); [Iz 24:21](#); [Lk 11:14–26](#). Nebeské zástupy bojují proti nepříteli za Boží lid i jinde v Písmu; viz např. [Sd 5:20](#); [2Kr 6:15–18](#); [Ž 103:20–21](#). Archanděl Michael je ve [verši 12:1](#) označen jako „veliký kníže, jenž stojí při dětech tvého lidu“.

Micháél. Význam jména zní: „Kdo je jako Bůh?“ Tento archanděl je v [Ju 9](#) a ve [Zj 14:7](#) vylíčen jako velitel nebeské armády andělů.

10:20 S knížetem Persie. Viz pozn. [13](#).

Kníže Jávána. Teritoriální démon nad Řeckem (srv. pozn. [13](#); viz [Jn 14:30](#); [Ef 6:12](#)). Přestože Persie i Řecko budou Božím lidu vládnout (a často ho budou utiskovat, srv. pozn. [8:9](#)), Dánijjél si díky svým vizím připomenul, že jejich moc omezí, ba usměrní Bůh, jehož záměry se nakonec vždy uskuteční.

10:21 V zápise pravdy. Metafora pro Boží vševědoucnost a všemohoucnost. Srv. [Zj 20:12](#).

11:2–20 Od Dánijjéla po Antiocha IV. Epifana. Zjevení, dané Dánijjélovi v [11:2–20](#), se zabývá blízkovýchodními dějinami ode dnů Dánijjélových až po dobu Antiocha IV. Epifana. Prorokova vize je neobyčejně detailní; ličí souvislosti mezi událostmi mnohem složitější, než jaké bývají běžně prorokům zjevovány. Tyto podrobnosti upoutávaly pozornost původních čtenářů a svědčily ve prospěch Dánijjélových důvěryhodnosti.

11:2 Tři králové. Kambýsés II. (Kýrův syn, 529–523 př.Kr.), Pseudo-

-Smerdis (vydával se za Kýrova syna Smerdisa, poté, co ho zavraždil jeho bratr Kambýsés) neboli Gaumáta (523–522 př.Kr.) a Dárjávaš I. (522–486 př.Kr.).

Čtvrtý. Xerxés I. (485–464 př.Kr.), totožný s Achašvérošem z [Est 1:1](#). **Bude bohatnout.** Viz [Est 1:4](#).

Bude moci všechny pohnout proti království Jávána. Roku 480 př.Kr. vedl Xerxés proti Řecku sérii zprvu úspěšných výprav a námořních bitev. Později však byla část perského loďstva poražena v bitvě u Salamíny a roku 479 př.Kr. byla i perská pozemní armáda poražena v bitvě u Platají. Téhož roku v bitvě u mysu Mykalé byla zahnána na ústup perská královská flotila.

11:3 Mocný král. Alexandr Veliký (336–323 př.Kr.). Srv. pozn. [7:6](#); [8:5](#) a [8](#).

11:4 Čtyřem větrům nebes. Viz pozn. [7:6](#) a [8:8](#).

11:5 Silít bude král jihu. Ptolemaios I. Sótér (323–285 př.Kr.).

Z jeho knížat, a bude silít nad něho. Seleukos I. Níkátór (311–280 př.Kr.) se oddělil od Ptolemaia, stal se králem Babylóna a ovládal území od Sýrie na západě po řeku Indus na východě.

11:6–20 Verše 6–20 obsahují detailní předpověď vztahů mezi králem Severu (Seleukovská říše) a králem Jihu (Ptolemaiovské království). Tato sekce může být rozdělena do tří částí: (1) události v souvislosti s Laodikou a Berenikou ("vv." 6–9); (2) kariéra Antiocha III. ([vv. 10–19](#)) a (3) vláda Seleuka IV. ([v. 20](#)).

11:6 Dcera krále jihu. Berenika, dcera Ptolemaia II. Filadelfa (285–246 př.Kr.).

K uskutečnění společné dohody. Ve druhé syrské válce (někdy po roce 260 př. Kr.), vedené seleukovským vládcem Antiochem II. Theem, utrpěl Ptolemaios II. Filadelfos ztrátu egyptských držav na maloasijském pobřeží a nakonec souhlasil s mírem. Ten byl zpečetěn, když se Antiochos II. Theos kolem r. 250 př.Kr. oženil s jeho dcerou Berenikou.

udržet sílu paže, aniž bude moci obstát on a jeho paže, a vydávána bude ona i ti, kdo ji přivedli, i ten, jenž ji zplodil, i ten, jenž ji posílil v oněch časech. ⁷Ale na jeho místě povstane z odnože jejích kořenů jeden, jenž bude přicházet k vojsku a přicházet v pevnost krále severu, i dá se v působení proti nim a nabude převahy ⁸a bude i jejich bohy s jejich vladaři, s cenným náčiním ze stříbra a zlata, v zajetí dopravovat do Egypta; a on bude zaujímat své postavení více let než král severu. ⁹Ten přijde v království krále jihu, ale vrátí se na svou půdu.

¹⁰Jeho synové však budou začínat válku a shromáždí spoustu mohutných sil, a jeden se přizene a provalí se a přelije se, i bude se vracet a povedou válku až po pevnost. ¹¹A král jihu bude upadat v rozhořčení a vytáhne a dá se s ním, s králem severu, do boje; a ten postaví mohutnou spoustu, ale ta spousta bude dána v jeho ruku; ¹²a když tu spoustu pobere, pozvedne se jeho srdce, i svrhne desetitisíce, ale nebude silný. ¹³A král severu se vrátí a postaví spoustu mohutnější než ta první, a ke konci časů let se bude moci přihnat s velkým vojskem a s hojným jměním; ¹⁴a v oněch časech budou proti králi jihu mnozí povstávat, a loupeživí synové tvého lidu se budou pozvedat k potvrzení vidění, ale klopýtnou. ¹⁵A král severu bude přicházet a navršovat násep a dobude dobře opevněného města, a paže jihu nebudou moci obstát, totiž jeho vybraný lid, neboť k obstání nebude síly; ¹⁶a ten, jenž proti němu přijde, bude jednat podle své libovůle a nebude schopného obstát před jeho tváří; i stane v zemi okrasy a v jeho ruce bude zhouba. ¹⁷I bude upírat svou tvář na vstup v mocnosti veškerého svého království, a upřimní s ním, a učiní tak; a bude mu dávat dceru žen, aby působila zkázu, ale ona nebude při tom stát a nebude pro něho. ¹⁸I bude obracet svou tvář zpět k ostrovům a mnohých dobude, ale jistý velmož zarazí jeho posměch jemu; bez posměchu sobě mu jej bude vracet. ¹⁹Bude tedy obracet svou tvář zpět k pevnostem své země, ale klopýtne a padne a nebude moci být nalezen. ²⁰A na jeho místě povstane kdosi posílající nádherou království vymahače daní, ale v několika dnech bude muset být rozdrčen, a to ne v hněvu ani v boji.

²¹A na jeho místě povstane opovrženihodný, na něhož nevloží velebnost kralování, nýbrž on přijde znenadání a kralování se zmocní lichotkami, ²²i budou paže záplavy zpřed jeho tváře odplavovány a tříštěny; tak i vládce smlouvy. ²³Od připojení se někoho k němu se bude dopouštět klamu, i vyvýší se a nabude moci s trochou lidu; ²⁴poklidně bude vcházet v nejúrodnější oblasti kraje a bude činit, co nečinili jeho otcové ani otcové jeho otců: bude jim kořist, lup a jmění rozhazovat, a proti pevnostem bude plánovat své plány, a to až do času.

²⁵I bude povzbuzovat svou moc a své srdce proti králi jihu s velkým vojskem; i král jihu se bude rozněcovat k boji s vojskem velikým a nesmírně mocným, nebude však moci obstát, neboť proti němu budou plánovat

Vydána bude ona ... i ten, jenž ji zplodil, i ten, jenž ji posílil. Bývalá manželka Antiocha II. Laodika iniciovala spiknutí, jež vyústilo vraždou otravou Bereniky, Antiocha II. i jejich syna v kojeneckém věku.

11:7 Povstane z odnože jejích kořenů jeden. Ptolemaios III. Euergetés (246–221 př.Kr.), bratr zavražděné Bereniky (viz pozn. 6). Coby faraon (třetí z dynastie Ptolemaiovců) podpořil pořízení překladu hebrejského SZ do řečtiny, známého jako Septuaginta (LXX).

V pevnost krále severu. Ptolemaios III. napadl seleukovskou říši, obsadil Antiochii a nakonec dosáhl Babylónu. Dal popravít Laodiku (viz pozn. 6) a vrátil se do Egypta se značnou kořistí (srv. v. 8).

11:9 Král severu přijde v království krále jihu, ale vrátí se na svou půdu. Narážka na neúspěšné tažení Seleuka II. Kallinika (246–226 př.Kr.), syna Laodiky (viz pozn. 6), proti ptolemaiovskému Egyptu.

11:10 Synové. Seleukos III. Keranus (226–223 př.Kr.) a Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.).

Budou začínat válku a shromáždí spoustu mohutných sil. Antiochos III. válčil s Ptolemaiovcí od 222–187 př.Kr. a na čas získal nadvládu nad Kenáanem a západní Sýrií.

Pevnost. Patrně Raífa, ptolemaiská pevnost v jižním Kenáanu (na jihu dnešního pásma Gazy). K hlavní bitvě zde došlo roku 217 př.Kr.

11:11 Král jihu. Ptolemaios IV. Filopatér (221–203 př.Kr.).

S králem severu. Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.; srv. pozn. 10). V bitvě u Raífe 217 př.Kr. utrpěl těžké ztráty (1400 mužů).

11:13 Postaví spoustu mohutnější než ta první. Antiochos III. v alianci s Filipem V. Makedonským vybudoval ještě větší armádu k invazi na Ptolemaiovská území. Ptolemaios IV. Filopatér zemřel za neobjasněných okolností a nahradil ho jeho čtyřletý syn Ptolemaios V. Epifanés (203–181; srv. pozn. 17).

11:15 Dobude dobře opevněného města. Vítězství Antiocha III. nad egyptským generálem Scopasem v bitvě u Sidónu v r. 198 př.Kr. To znamenalo konec vlády Ptolemaiovců v oblasti, které se teprve později začalo říkat Palestina.

11:16 V zemi okrasy. Tj. v Zemi zaslíbené (viz vv. 41, 45; 8:9).

11:17 Bude mu dávat dceru. Kleopatra, dcera Antiocha III. (nezaměnit s nejslavnější nositelkou tohoto jména, o pět generací mladší Kleopatrou VII. Egyptskou), byla roku 194 př.Kr. v Ráfii (srv. pozn. 10 a 11) provdána za tehdy šestnáctiletého krále Ptolemaia V.

Ona nebude při tom stát a nebude pro něho. Kleopatra se spojila s Egypťany proti svému otci. Ve snaze zmařit Antiochovy snahy o uchvácení pobřežních měst Malé Asie hledala pomoc u Římanů.

11:18 Jistý velmož zarazí jeho posměch. Římský generál Lucius Cornelius Scipio porazil Antiocha III. v několika bitvách a donutil ho postoupit Malou Asii římské nadvládě (Apamejský mír, 188 př.Kr.). V té době byl druhý syn Antiocha III., který bude později znám jako Antiochos IV. Epifanés, odvečen jako rukojmí do Říma.

11:20 Na jeho místě. Antiocha III. vystřídal na trůnu jeho starší syn Seleukos IV. Filopatér (187–175 př.Kr.).

Vymahače. Heliodor (viz 2Mak 3:7–40).

11:21–12:3 Vláda Antiocha IV. Epifana. Zde se Dánijél soustředí na zachycení života Antiocha IV. Epifana, který pronásledoval Židy a znesvětil chrám. Ukazuje jeho nástup k moci a charakter (21–24); kariéru (25–31); situaci Božího lidu pod jeho nadvládou (32–35); shrnutí jeho náboženského postoje (36–39); jeho ambice (40–45) a jeho porážku (12:1–3).

11:21 Opovrženihodný. Neslavný Antiochos IV. Epifanés (175–164 př.Kr.), bratr Seleuka IV., nikoli však jeho legitimní nástupce, protože Seleukos IV. měl syna Demetria Sotéra, známého též jako Demetrios I. Viz vv. 23–24 a pozn. 8:9–14.

11:22 Tak i vládce smlouvy. Snad odkaz na zavraždění velekněze Oniáše III. v Jeruzalémě podporovateli Antiocha IV. v roce 171 př.Kr. (srv. 2Mak 1:16–19).

11:25 Král jihu. Tento jižní král je Ptolemaios VI. Filométor (181–146 př.Kr.), syn Ptolemaia V. a Kleopatry (viz pozn. 17).

plány; ²⁶ano, ničit ho budou pojídači jeho pokrmu, jeho vojsko bude odplývat a mnozí zabítí padnou. ²⁷A oba tito králové – jejich srdce budou pro páchání zla a u jednoho stolu budou mluvit lež, ale nebude se dařit, neboť konec bude až v určený čas. ²⁸I vrátí se s velkým jménem ve svou zem a jeho srdce bude proti svaté smlouvě; učiní tedy tak, ano, vrátí se ve svou zem.

²⁹V určený čas bude zase přicházet na jih, aniž bude i naposled jako poprvé, ³⁰neboť proti němu zasáhnou lodi z Kittím, takže zmalomyslní a vrátí se a rozhorlí se proti svaté smlouvě; tak učiní, ano, vrátí se a bude upírat pozornost na opouštějící svatou smlouvu. ³¹I budou z něho povstávat paže, jež zneuctí svatyni pevnosti a odstraní ustavičnou oběť a zavedou pustošící ohavnost. ³²A zlovolně jednající stran smlouvy budou hladkými řečmi svádění k odpadnutí, ale lid znajících svého Boha, ti budou silní a budou jednat, ³³a rozvázně si počínající z lidu budou mnohým věnovat pozornost, když budou po mnoho dní padat mečem a plamenem a v zajetí a za kořist, ³⁴a při jejich padání se jim bude pomáhat trochu pomoci, ale mnozí se k nim připojí s lichterami; ³⁵padat budou i někteří z rozvázně si počínajících k pročišťování při nich a k třibení a k bělení až do času konce, neboť to bude ještě až do určeného času.

³⁶A ten král bude jednat podle své libovůle a sebe vyzdvíhat a velkým činit nad každého BOHA, a proti BOHU BOHŮ vyslovovat podivné věci, i bude nabývat úspěchu až než bude rozhorlení dokonáno, neboť co je určeno, bude uskutečněno; ³⁷aniž bude upínat pozornost na boha svých otců ani na tužbu žen, aniž bude upínat pozornost na jakéhokoli +boha, neboť nade vše velkým bude činit sebe. ³⁸Ale na místě toho bude slávu vzdávat +bohu pevností, ano, +bohu, jehož jeho otcové nepoznali, bude slávu vzdávat zlatem a stříbrem a drahými kameny a jinými cennostmi; ³⁹tak bude činit v nejpevnějších pevnostech s +bohem ciziny; kdo ho uzná, toho slávu bude množit a bude jim dávat nad mnohými vládnout a půdu jim za poplatek rozdělovat.

⁴⁰Ale v době konce se s ním bude trkat král jihu, i bude se na něho král severu řídit s vozy a s jezdci a s mnoha loděmi, a přijde v jeho země a provalí se a přelije se, ⁴¹i přijde v zem okrasy a mnohé země budou dospívat k pádu, a z jeho ruky budou moci vyváznout tyto: Edóm a Móáv a výběr dětí Ammónových. ⁴²Bude svou ruku vztahovat i po jiných zemích, aniž bude země Egypta unikat; ⁴³a zavládne poklady zlata a stříbra a všemožnými cennostmi Egypta a v jeho průvodu budou Lubbím a Kuším. ⁴⁴Budou ho však znepokojovat zvěsti od vzházení a od severu, takže vyjde ve velkém vzteku k vymycování a v odevzdání uvádění mnohých; ⁴⁵a stany svého paláce rozestaví mezi mořem a horou okrasy svatosti, ale dojde k svému konci a pomoci mu nebude.

Poslední věci zůstanou tajemstvím

V onen čas bude povstávat Mícháel, veliký kníže, jenž stojí při dětech tvého lidu; a nastane čas tísně, jaká nebyla vyvolána od vzniku národa až po onen čas, a v onen čas

12

Nebude však moci obstát. Antiochos IV. porazil Ptolemaia VI. v bitvě u Pelúsia (srv. 1Mak 1:16–19).

11:28 Vráti se ... ve svou zem a jeho srdce bude proti svaté smlouvě. Odvetou za jeruzalémské intriky proti svým podporovatelům vyplenil Antiochos IV. chrám po cestě z Egypta zpět do Antiochie v Sýrii (srv. 1Mak 1:20–28).

11:29 Bude zase přicházet na jih. Antiochos IV. napadl Egypt znovu v roce 168 př.Kr.

11:30 Proti němu zasáhnou lodi z Kittím. Když po vpádu do Egypta Antiochos IV. obléhal Alexandrii, Římané, znepokojeni jeho postupem, k němu vyslali poselstvo v čele s Gaiem Popiliem, které mělo dojednat mír mezi ním a egyptským králem Ptolemaiem VI. (srv. pozn. 25). Antiochos po přečtení usnesení senátu požádal Popilia, aby mohl dokument probrat se svými společníky. Gaius Popilius Laenas však místo toho nakreslil svou holí kolem krále kruh a zakázal mu z něj vystoupit, dokud na usnesení senátu neodpoví. Antiocha jeho jednání natolik vyvedlo z míry, že nakonec neodpověděl se všemi římskými požadavky a uzavřel s Ptolemaiem VI. mír, s vojskem ustoupil z Egypta zpět do Sýrie a dokonce vyklidil i Kypr, který nedlouho předtím na Egyptěanech dobyl.

Rozhorlí se proti svaté smlouvě. Antiochos byl rozhodnut zcela vymýtit židovské náboženství.

11:31 Odstraní ustavičnou oběť. Znesvěcení chrámu v prosinci 168 př.Kr. Antiochem IV. (srv. 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2); viz pozn. 8:11; 9:27; 12:11.

11:32 Lid znajících svého Boha. Ti, kdo se Antiochovi IV. vzepřeli a zůstali Bohu věrni až k smrti (viz 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2). Věrnost znamená oběť (srv. gl. Lv 16:15; Kaz 1:9).

11:34 Trochou pomoci. Snad odkaz na starého kněze Matatiáše

a jeho pět synů (Jan, Šimon, Juda, Eleazar a Jonatan), kteří vedli partyzánskou válku proti Antiochovi IV. Matatiáš zemřel v roce 166 př.Kr. Jeho synové pokračovali v boji a prosluli jako „Makabejští“. Pod vedením Judy Makabejského dosáhli vítězství v roce 165 př.Kr., kdy chrám byl vyčištěn a denní oběti obnoveny (srv. 1Mak 4:36–39).

11:35 Do času konce ... do určeného času. Viz pozn. 8:17.

11:36–12:3 Král bude zničen na hoře Sion, přímo v srdci Svaté země (vv. 44–45). Jeho porážka je vylíčena v souvislosti s absolutním koncem dějin. Protože však tato proroctví (dosud) nenalezla svá naplnění v historii, je těžké odhadnout, nakolik doslovná či metaforická interpretace je na místě; při výkladu je zapotřebí obezřetnosti. Určité detaily v 11:36–12:3 nelze sladit s dobou Antiocha IV. Z toho důvodu mnoho evangelikálů chápe tyto verše jako popis Antikrista, který bude pronásledovat Boží lid těsně před druhým Kristovým příchodem (srv. 12:1–3). Tato interpretace však předpokládá časový interval mezi událostmi, zachycenými verši 11:21–35 a 11:36–12:13 značně prodloužený, což text nikde nenaznačuje. Nelze vyloučit, že naplnění těchto proroctví bylo odvráceno, pozměněno či odloženo (srv. Úvod k prorokům).

11:36 Než bude rozhorlení dokonán. Podobně jako v 8:17 a 11:35, i dobu pronásledování má Bůh pod svou kontrolou.

11:40 V době konce. Viz pozn. 8:17.

11:41 V zem okrasy. Tj. do Kenáanu; Země zaslíbené (viz vv. 41, 45; 8:9 a pozn. 16).

11:45 Dojde k svému konci a pomoci mu nebude. Vizl JI 3; Za 14:1–4; 2Te 2:8; Zj 16:13–16 a 19:11–21.

12:1 V onen čas. Mícháel, andělský strážce Izraele, nedopustí pronásledování Božího lidu donekonečna. Ztrestá ty, kdo jeho lidem ubližují. Mícháel, veliký kníže. Viz pozn. 10:13.

bude tvůj lid moci vyvážnout, každý, kdo bude shledán jako zapsaný v knize. ²A mnozí ze spících v prachu půdy budou procítat, tito k věčnému životu a tito k potupě a k odporu věčnému, ³a rozvázně si počínající budou zářit jako záře oblohy, a mnohé k spravedlnosti přivádějící jako hvězdy navždy a věčně.

⁴Ty však, Dánijjéli, ukryj tato slova, ano, zapečeť tuto knihu až do času konce; mnozí budou sem-tam probíhat a vědění se bude množit.

⁵A já, Dánijjél, jsem pohleděl, a hle, jiní dva stáli, jeden tamto na břehu řeky a jeden tamto na břehu řeky, ⁶a řekli tomu muži oblečenému plátěnými rouchy, jenž byl shora vůči vodám řeky: Až dokdy, než bude konec těchto divů? ⁷I uslyšel jsem toho muže oblečeného plátěnými rouchy, jenž byl shora vůči vodám řeky, když pozvedl svou pravici a svou levici k nebesům, jak přísáhl skrze Živého věčně, že k určenému času, určeným časům a polovině, a až se dovrší roztrášení moci svatého lidu, budou se všechny tyto věci končit. ⁸To jsem já uslyšel, ale nechápal; i řekl jsem: Můj pane, co bude posledkem těchto věcí?

⁹A řekl: Jdi, Dánijjéli, neboť tato slova jsou ukryta, ano, zapečetěna až do času konce; ¹⁰a mnozí budou tříbení a bělení, ano, budou pročišťování, a zlovolní budou zlovolně jednat, aniž kteří zlovolní budou chápat, ale rozvázně si počínající chápat budou. ¹¹A od času odstranění ustavičné oběti, totiž aby byla zavedena pustošící ohavnost, bude tisíc dvě stě a devadesát dní; ¹²blaho toho, kdo bude vyčkávat a bude moci dosáhnout k tisíci třem stům třiceti a pěti dnům! ¹³Ty však jdi ke konci, i budeš moci spočinout a ke konci dní k svému údělu povstat.

Čas tísně. Viz Mt 24:21 a Mk 13:19, kde Ježíš navazuje na tato proctví o Antiochovi IV. a používá je jako typ (viz čl. [Typologie v Bibli Ř 5](#) na str. ??) římského obležení Jeruzaléma v r. 70 po Kr.

Bude tvůj lid moci vyvážnout. Vysvobození nemusí nutně znamenat záchranu před mučednictvím (srv. v. 2), ale vždy z moci Satanovy (srv. Mt 6:13 a 2Tm 4:18). Tyto verše ujišťují Boží lid o ochraně před Satanovým pokušením dopadnout od víry v době pronásledování.

12:2 Budou procítat. Předpověď tělesného vzkříšení svatých i ztracených před Božím posledním soudem (Mt 25:46; Jn 5:28–29).

12:4 Zapečeť. Pečeť byla chápána jako známka autentičnosti (viz

pozn. 8:26).

12:7 Času ... časům a polovině. Viz pozn. 7:25.

12:8 Nechápal. Andělova odpověď (v. 7) na Dánijjéliovi otázku (v. 6) mu připadala nesrozumitelná, a tak otázku preformuloval.

12:11–12 Pustošící ohavnost. Viz pozn. 9:27. Zvrácenosti Antiocha IV. slouží jako předobraz (viz čl. [Typologie v Bibli Ř 5](#) na str. ??) římského Tita v r. 70 po Kr.

1290 ... 1335 dní. Ačkoliv anděl upřesnil svou odpověď (v. 7; viz pozn. 8), pro nás zůstává význam těchto časových údajů obestřen tajemstvím (srv. Dt 29:29).